Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 124 (12514) | 1984 чылдың май 29, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

АРМИЯ КОМСОМОЛУНУҢ ШУУЛГАНЫ

Москва Кремли хоочун болгаш кезээ-мөңгеде аныяк. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның делегейде баштайгы күрүнезин камгалаары-биле полктар хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынче моон чоруп турганнар. Маадырлыг салгалдарның уламчылакчылары — 80 чылдарның дайынчыларының эң эки төлээлекчилери — Кремльдиң Улуг ордузунга май 28-те комсомол организацияларының секретарьларының бүгү-армия чөвүлел хуралынга чыглып келгеннер.

Эртенгиниң 11 шак.

К. У. Черненкону, Г. А. Алиевти, В. И. Воротниковту, М. С. Горбачёвту, А. А. Громыкону, Г. В. Романовту, В. В. Гришинни, Н. А. Тихоновту, Д. Ф. Устиновту, П. Н. Демичевти, В. И. Долгихти, В. В. Кузнецовту, Б. Н. Пономаревту, В. М. Чебриковту, М. В. Зимянинни, И. В. Капитоновту, Е. К. Лигачевту, К. В. Русаковту, Н. И. Рыжковту чыылганнар диңмиттиг болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Чөвүлел хуралдың президиумунда ол ышкаш — чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, шериг начальниктери, партия, совет, хөй-нийти организацияларының төлээлекчилери.

Чөвүлел хуралды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы **Д. Ф. Устинов** ажыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **К. У. Черненкога** сөс берген. Чыылганнар ону диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Эш К. У. Черненконуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш диңмиттиг адыш часкаашкыннары үзе кирип турган.

Армия комсомолун Кызыл Тук орден-биле шаңнааның эш К. У. Черненко дыңнаткан. Ол орденни Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң комсомол организациязының тугунга кадаан.

(Чөвүлел хуралдың дугайында отчёт солуннуң дараазында номеринге үнер).

СОҢГУКЧУЛАР ЧАГЫГЛАРЫ

Бора-Тайга кедээ Совединиң күүскому (даргазы Д. Н. Ондар) соңгукчулар чагыгларынче кол кичээнгейни салып турар. Эрткен болгаш бо чылдарның дургузунда ооң депутаттары 13 чагыгны күүседир ужурлуг, бо хүннерге чедир ооң 10-у боттанган. «Алдан-Маадыр» совхозтуң сүт-бараан фермазында чунар-бажың, кыштагда чуртталга бажыңы, суурнуң ийи чаа кудуу, 350 баш хой кирер кажаа — бо бүгү депутаттарның чагыгларын ёзугаар туттунган.

Депутаттарга соңгукчуларның киирип турар чагыгларын сессияга бадылаары, ону харыылаар ужурлуг кижилерни томуйлаары ында чаңчыл апарган. Оон аңгыда ук кедээ Советтиң күүскому чагыглар күүселдезинге соңгукчуларның боттарын хаара тудуп турары ажылдың дээштиг болурунга идиг болуп келген. Чижээ, суурнуң чаагайжыдылгазынга болгаш ногаанчыдылгазынга соңгукчулар боттары идепкейлиг киржип турар.

Республиканың чер-чер Советтери болгаш ооң органнары соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле ажылын элээн экижиткен. Оларны күүседип база күүсеттинмейн турарының талазы-биле айтырыгны сессияларга доктаамал чугаалажып турар. Чер-чер Советтериниң баштайгы сессияларынга соңгукчуларның 1552 чагыы күүседири-биле хүлээп алдынган. Бо хүннерге чедир ооң бир муң ажыы күүсеттинген. Улуг-Хем, Бай-Тайга, Өвүр, Барыын-Хемчик болгаш Мөңгүн-Тайга районнарның депутаттарынга берген чагыгларның 60—80 хуузу күүсеттинген. Ак-Довурактың, Туран хоорай, Кызыл-Мажалыктың суур Советтериниң депутаттары чагыгларны тус-туста 82, 70, 75 хуу күүсеткилээннер.

Эрзин, Шамбалыг, Кара-Хаак, Тээли, Самагалдай суурларда школалар, Ак-Довуракта уругларның эмнелге комплекизи, Ырбанда, Арыг-Үзүүнде аптекалар, «Кызыл тараачын», «Барлык», «Ак-Чыраа» совхозтарда Культура бажыңнары, Бай-Хаакта арыглал тудуу, республиканың профессионал-техниктиг өөредилге эргелелиниң общежитиези болгаш өске-даа объектилер, агроүлетпүр комплекизиниң чугула тудуглары соңгукчуларның чагыгларын ёзугаар туттунгулаан.

Каа-Хем, Кызыл, Бии-Хем районнарның чамдык суурларында телевизорну көрүп турар апарган чорук база депутаттарның чагыглар күүседип ажылдааның түңнели болур. Ол ышкаш чонну суг база газ-биле хандырар ажылдар чедиишкинниг боттанып турар.

Соңгукчуларның чагыгларынче кичээнгей кажан-даа кошкавайн келген. Республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планнарын ажылдап кылып турар үеде база ону барымдаалап турар. Социал-культураның, чуртталга-коммунал база амыдырал хандырылганың объектилерин тударынга, чурттакчылыг черлерни чаагайжыдарынга 4039 муң рубльди күрүне чагыглар ёзугаар немей берген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш К. У. Черненко СЭКП ТК-ның апрель (1984 ч.) Пленумунга «Соңгукчулар чагыгларының боттанылгазынга соңгукчуларның эрге-ажыктары дээш шак ынчан ылаптыг туржур, бодунуң санал-оналы дээш чүткүүр ужурлуг» деп демдеглээн. Ол айтыышкындан түңнел үндүрүп, чагыгларны долу күүседир талазы-биле алыр хемчеглер депутаттарның мурнунда ам-даа хөй. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик, Бии-Хем болгаш Тес-Хем районнарның чер-чер Советтериниң депутаттары хүлээп алган бүгү чагыгларның чартыын безин күүсетпээн. Каа-Хем районнуң кедээ Советтериниң депутаттары кирген чагыгларның чүгле 40 хире хуузун, Чадаана хоорай, Каа-Хем суур Советтери — 38—42 хуу күүсеткилээн.

Соңгулда мурнунуң хуралдарынга чагыгларны хүлээп ал турар үеде оларны чамдык күүскомнарның кичээнгейлиг өөренип көрбейн турарындан күүседири шуут болдунмас чыгыы чагыглар кирип турар чорук база бар. Материал, саңхөө база күш-ажыл курлавырларын ылаптыг санаваанындан он бирги беш чылда 82 чагыгның күүсеттинери берге болуп турар.

Бо дугайында тодаргай чугаа СЭКП Тыва обкомунуң III пленумунга база болган, соңгукчуларның чагыгларының күүселдезин тодаргай контрольдаар талазы-биле даалгаларны чер-чер Советтеринге берген.

Соңгукчуларның чагыглары дээш чүгле депутаттар эвес, Советтер, ооң күүскомнары база харыысалгалыг болур. Соңгукчуларның чагыглары — ажыл-агыйны экижидериниң, четпестерни чайладырының, планныг онаалдаларны күүседириниң, ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарының, чонның хандырылгазын экижидериниң бырызы. Ынчангаш кижилерниң чаагай чоруун бедидеринге улуг-хуузун киирер бүгү-ле чүүлдерни кичээнгейге алыры, боттандырары — Советтерниң сорулгазы.

Соңгукчуларның чагыглары хөй янзы талалыг. Ол колдуунда социалистиг экономиканы чайгылыш чок хөгжүдеринче, чуртталга, кадык камгалал тудугларын дүргедедиринче, улус өөредилгезин сайзыраңгайжыдарынче, коммунал болгаш амыдырал хандырылга албазын экижидеринче угланган болур. Депутаттарга киирип турар чагыгларында бүдүрүлге болгаш хөй-нийти амыдыралының янзы-бүрү адырларын хаара тутпушаан, бүдүрүлгени организастаарын сайзыраңгайжыдарының, күш-ажылдың, дыштанылганың байдалдарын экижидериниң аргаларын соңгукчулар саналдап турар. Ынчангаш чагыгларны шилип тургаш эвес, шуптузун албан күүседири чугула болуп турар, ындыг болганда бүгү ажылдакчыларны, коллективтерни олче хаара тудар херек.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 40 ЧЫЛЫН ТӨЛЕПТИГ УТККУУЛ

Кызылдың электри станциязының коллективи күш-ажылчы алдарлыг чаңчылдарлыг улуг бүдүрүлге чери. Ында чаа ажылдап келгеннерни хоочуннарга быжыглаары, күш-ажылга, амыдыралга дадыктырары кажандан бээр кичээнгейниң төвүнге туруп келген. Ооң чижээн септелге-механика цегинден көрүп болур. Юрий Сергеевич Шерстнев — бо бүдүрүлгениң хоочуннарының бирээзи, бедик мергежилдиг токарь. Ол элээн каш чылдар мурнунда Леонид Сундуевич Булгаковту бодунга өөреникчи кылдыр хүлээп алган турган. Ооң өөреникчизи ам 6-гы разрядтыг токарь, бүдүрүлгениң мурнакчыларының бирээзи. Мергежилиниң бедик, ажылга, амыдыралга үлегерлиг апарган ажылчын ам өскелерни өөредип турар. Бөгүн ол Василий Полежаевти токарь мергежилге өөредип турар. Салгалдарның чаңчылдарының дамчыдылгазы мынчаар боттанып турар.

ЧУРУКТА: (оң талазындан) күш-ажылдың хоочуну Ю. Шерстнев, ооң өөреникчизи, ам 6-гы разрядтыг токарь Л. Булгаков болгаш чаа өөреникчилеп турар В. Булгаков.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

БОРА-ХӨЛ ХОВУЗУНДА

Бот-орулга-чарылгалыг керээ аргазы аныяк механизаторларга часкы хову ажылдарын шалыпкын болгаш шынарлыг чорударынга дузалап турар.

Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Бора-Хөл трактор-хову бригадазының Алексей Монгушка удурттан аныяк механизаторлары бо часты ажыл-агыйны башкарарының чаа методу болур бот-орулга-чарылгалыг арга-биле ажылдап эгелээннер. Ажылдың төнчү түңнелиниң дугайын чугаалаары ам-даа эрте, дүжүт ажаалдазынга чедир үе элек. Ынчалза-даа кижилерниң ажылга хамаарылгазы көңгүс өске, механизаторлар бот-орулга-чарылгалыг арга-биле ажылдаарының ажыктыынга бүзүреп турарлар.

Бригаданың кежигүннери боттарынга хамаарышкан техниканы эки шынарлыг кылдыр септээш, часкы хову ажылдарынче шалыпкын киргеннер. Аныяктарның ол бригадазы бо чазын 4720 га черге тарааның аңгы-аңгы культураларын тарыыр ужурлуг. Ооң үрезинин совхоз эрткен чылгы дүжүдүнден уруп белеткээш, ону чогуур негелдезинге чедир арыглаан турган.

Эки дүжүттүң бир үндезини — тарылга шөлдеринге чайгы чер аңдарылгазын кыска хуусаада, эки шынарлыг чорудары болур. Бригада үш муң гектар черниң шыгын үш ажыл хүнүнде базырган. Ажыл-агыйның тараажылары бо чылын тараа культураларының гектар бүрүзүнден 13 центнер дүжүттү алыр дээн бедиткен социалистиг хүлээлгезин күүседир, сөглээн сөзүнге ээ болур дээш чарыштың тугун бедик тудуп турар. Звенолар аразында чарыштың түңнелин 5 хонуктап үндүрүп турар. Аныяк механизаторлар Бөртей Сат, Оттук-оол Монгуш, Константин Сарыглар, Виктор Сүрүн, Николай Сарыглар олар шудургу ажылдап, хүн бүрү ажыл нормазын 120—130 хуу чедирип турарлар. Олар бот-орулга-чарылгалыг арга-биле ажылдап тургаш, ажылга сула болуру, прогулдап, чурум үрээри кижи бүрүзүнге болгаш нийти бригадага, ажылдың түңнелинге багай салдарлыг деп чүвени медереп билип турарлар.

Бригада төвүнде механизаторларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдал тургустунган. Социалистиг чарыштың негелделерин, кылып чорудар хемчеглерин, социалистиг хүлээлгелерин, ажыл төлевириниң хемчээлин, ажылдың планын көскү кылдыр бижээш, кызыл-булуңда аскан. Бот-орулга-чарылгалыг арга-биле ажылдаары деп чүл, ооң ажыктыы чүдел, ону канчаар организастап чорударыл деп айтырыгларны совхоз директору Х. Дамба-Даржаа болгаш өске-даа удуртукчулар механизаторларга өөредип, семинар кичээлдерни эрттиргилээн.

Тараа чаштырылгазының үезинде чамдык четпестер база таварышкылаан. «К-701» деп маркалыг күчүлүг трактор үрелгеш, артык кезектер чогундан туруушкунга таваржып турган. Механизаторлар үрелген тракторну демнежип, бот-боттарынга дузалап тургаш, дүрген ажылче үндүрериниң хемчээн дарый алган. Демниг ажылдың, бригада керээзи-биле ажылдаарының ажыктыын механизаторлар боттары билип турарлар.

Бригаданың поварлары Кара Бичелдей, Алла Монгуш олар механизаторларга эки шынарлыг чемнерни чогуур өй-шаанда белеткеп, дүште оларның ажылдап турар черлеринге изиг чемни чедирип берип турарлар.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЕГДЕ

«Тываобувьбыт» бүдүрүлге каттыжыышкынында күш-ажылчы маргылдааның темпизи улам-на дүргедээн. Каттыжыышкынның кол цегинде социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда Кызыл хоорай Совединиң депутады Зоя Яковлевна Белокрылованың удуртканы майык быжыкчыларының бригадазы чоруп турар.

Бригада апрельдиң планының онаалдазын 135,4 хуу күүсеткен, олар чүгле бо цехти хандырып турар эвес, а районнарда чоннуң амыдырал хандырылга эргелелдериниң идик септээр, даараар цехтерин база хандырып турар.

Н. ВАНЬКОВ.

ОНЧА-МЕНДИ

ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозта шээр-даа, бода-даа малдарның чаш төлүн онча-менди, хүр-чаагай доруктуруп турар хойжулар болгаш сарлыкчылар эвээш эвес. Чижээлээрге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң кежигүнү, аныяк хойжу Борис Дамдынович Тейнин 299, хоочун хойжулар Надаажап Успуң-Доржу 266, Каң-оол Аңчы-оол 293, Көгелдей Успуң 249 хураганны камгалап алгаш, малчыннар ортузунда калбарган социалистиг чарышка тиилекчилер болганнар. Бо хойжуларда кодан-кодан хойларының кышкы үеде ажаалда-тежээлдези эки болганы-биле оларның күш-деңнели хүр-чаагай болгаш баш саны база онча-менди.

Ажыл-агыйның Тоолайлыг бригадазында өшкү кадарчылары Оюу Хомушку 210, Байлак Адаң-оол 220, Кара-оол Ооржак 200 анайларны онча-менди доруктуруп өстүрген.

Ол ышкаш ол-ла Тоолайлыг бригадазының хоочун сарлыкчылары, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Очур Достаң 78, аныяк сарлыкчылар Хүлер-оол Саая, Александр Семис-оол 65-65 бызааларны өстүрүп турарлар. Оларның коданнарында оолдаашкын кидин түлүктеп турар.

Бо мурнакчы хойжулар болгаш сарлыкчылар боттарының күш-ажылчы белектерин Совет Тываның 40 чыл оюнга тураскаадып турарлар.

А.-Т. БЕГЗИ.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ИЖЕВСК. Удмуртияның сиген шөлдеринде болгаш одар-белчиирлеринде массалыг суггарылга эгелээн. Суггарылганы график ёзугаар шыңгыызы-биле, хүннүң колдуунда-ла сериин үелеринде кылып турар. Малопургинск, Увинск болгаш өске-даа районнарның чер ажылдыглары хөрзүнге минералдыг чемишчидилгелерни төкпүшаан, хөрзүннү суггарып турар. Ооң түңнелинде малга бедик шынарлыг, витаминниг чемнерни бүзүрелдии-биле белеткеп алыр аргалыг болур. Ол автономнуг республикада суггарар черлерниң шөлү бо беш чылдың эгезинден бээр барык үш катап калбарган болгаш 30 муң гектар четкен.

СПАССК-ДАЛЬНИЙ. (Приморье край). Приморьениң ажыл-агыйларында «Шөл—Цех—Склад» аразының технологтуг шугумнары үзүк-сонсаал чок ажылдап эгелээн. Соок, кавыскалыг частың уржуундан ында сиген кезилдези чеди хонук озалдап эгелээн. Мал чеминиң белеткекчилери халас эрткен хонуктарны чедип алыры-биле техниканы мергежилдии-биле ажыглавышаан, бедик организастыг ажылдап турар. Витаминниг сиген далганы кылыр цехтерде ажыл дүн-хүн чокка чоруп турар.

СТАВРОПОЛЬ. Меринос хойларның массалыг кыргылдазы Ставропольениң ховуларында болгаш даг эдектеринде эгелээн. Бо чылын алды муң беш чүс ажыг хойдан дүктү кыргып алыр ужурлуг. Ставропольчуларның хүлээлгези — бо чылын күрүнеге 15,5 муң тонна дүктү дужаары боор турар. Ол хире хемчээлдиг дүк 30 миллион метр пөс-таавыны кылып алырынга четчир.

ДОНЕЦК. Донбасстың далай кыдыында кадыкшылга черлеринде чайгы дыштанылганың массалыг сезону эгелээн. Ону Азов далайның эриинде эң улуг дээн «Урзуф» пансионат ажыдып, баштайгы дыштаныкчыларны — Донецкиниң демир-оруунуң ажылдакчыларын хүлээп алган. Бо чылын профэвилелдериниң путёвкаларын ёзугаар ол индустриалдыг крайның 300 муң ажыг ажылчыннары пансионаттарга барып дыштаныр.

УФА. Башкирияның «Арскиниң дажы» дээр спорт баазазындан аъттар мунган бөлүк туристер кончуг солун, ийи чүс километрниң аян-чоруун кылыры-биле аъттаныпканнар.

Ооң составында Москваның, Ленинградтың, Россия Федерациязының өске-даа хоорайларының төлээлекчилери бар. Олар эрте-бурунгунуң оруктары-биле эртер, хемнерни кежер. Урал дааның арттарының кырынче үнерлер. Белорецкиниң дарганнарының Емельян Пугачёвтуң шериглеринге боочепсекти соп берип турган болгаш хамааты дайынның чылдарында В. Блюхерниң алдарлыг партизан шериниң тургустунганы суурларга туристер база чедер.

НАВОИ. Узбек Навои хоорайның дыка хөй чурттакчылары эрткен дыштаныр хүннерде спорттуң суг хевирлеринге киржири-биле элезинниг черлерже чорупканнар. Кызылкумнуң дал ортузунда тургустунган Тудакульдуң суг хөөлбээнге «Навоиазот» каттыжыышкынның болгаш даг-металлургия комбинадының ажылчыннары дыштаныр хүннерде барып, сугга эштиринге, суг хаагы-биле чуңгулаарынга, парус-биле чаржырынга маргышканнар.

Массалыг үнүүшкүннерниң организакчылары — профэвилелдериниң комитеттери — сугга дыштанылга солун болгаш ажыктыг болзун дээш бүгү чүүлдерни кылып турар.

ОРЕЛ. Эрткен субботада күчүлүг дубтарның болгаш тал ыяштарның ногаан уннарының адаанга Афанасий Феттиң лириктиг шүлүк одуруглары чаңгыланып турган. Май 26-да ооң төрээн черинге, аңаа чаңчыл ёзугаар тураскааткан орус болгаш совет поэзияның байырлалы эгелээн.

Байырлалга Москваның, Курскиниң, Туланың, Брянскиниң болгаш чурттуң өске-даа хөй-хөй хоорайларының сураглыг шүлүкчүлери болгаш литература ажылдакчылары киришкен. Ооң киржикчилери Феттиң чогааткан шүлүк одуруглары орус классиктиг литератураның эртине-байлаанга кезээ мөңгеде киргенин айтып, ооң шүлүктерин номчааннар.

АРСЕНЬЕВ. (Приморье край), (СЭТА-ның корр.). Арсеньевтиң ортумак школаларының доозукчулары май 25-те «Аскольд» дээр машина кылыр заводче болгаш ужар чүүл каттыжыышкынынче комсомолдуң путёвкаларын алганнар. Школаларга болган чарлыышкын коңгазының үезинде партияның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, бүдүрүлге мурнакчылары оларга путёвкаларны тывыскан.

Аныяк оолдар болгаш кыстарның оларны шилип алганы таварылга эвес. Олар ийи чыл иштинде ындыг улуг бүдүрүлге черлеринге бүдүрүлге практиказын эрткен, ажылчын мергежилдерни чедип алган.

МЫНЧААР ОРГАНИЗАСТАП ТУРАР БИС

Удуртукчуга сөс

«Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалын бистиң эргелелдиң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары чүүлдүгзүнүп хүлээп алган. Социалистиг сагылга-чурум болза Күрүне планнарын күүседириниң, улус ажыл-агыйының ажыктыын, массаларның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин бедидериниң, чонунуң амыдыралының чаагай чоруун экижидериниң эң чугула негелдези болурун олар эки билирлер. Ынчангаш күш-ажылдың сагылга-чурумун хүн бүрү быжыглап тургаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан ажыр бир хуу бедидер, продукцияның бот-үнезин 0,5 хуу немей чингедирин чедип алыр талазы-биле партияның немелде даалгазын күүседир сорулганы салганнар.

Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле партия болгаш чазактың доктаалында айыткан чүүлдерни амыдыралга боттандырары-биле эргелелдиң бүдүрүлгелеринде чамдык ажылдарны эгелээн. Ажыл шагы үзер, онаашкан ажыл-херээнге харыысалга чок, планныг онаалдаларын күүсетпес ажылчыннарның даңзызын тургускан, оларның-биле тускай ажылды чорудуп турар. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагадарыга хандыкшыыр кижилерге шаңнал акшазын, дыштаныр черлерже путёвка, чылдың таарымчалыг үезинде шөлээ бербезин чурумчуткан. Чүгле күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээннерни илередири-биле казыгаарлаттынмас, мурнакчыларны тодарадып, оларны шаңнап-мактаар айтырыгны тускай комиссия шиитпирлеп турар.

Онаашкан ажылынга ээ-харыысалгалыг, планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, хөй-нийтиниң херээнге идепкейлиг, амыдыралга төлептиг ажыл-ишчилерге материалдыг болгаш моральдыг идиг беришкинниң шаңналдарын тыпсып турар бис. Мурнакчыларның чуртталга бажыңнарын септээринге, дача, огород тударынга, дузалал ажыл-агыйын хөгжүдеринге, дыштанырынга бир дугаарында дузаны чедирер. Бүдүрүлгелерде ажылчыннарның ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузар талазы-биле элээн ажылдарны кылган. Оларның тускай кедер хевин, өнчүнү камгалаар талазы-биле хемчеглерни партия, профэвилел болгаш хөй-нийти организациялары-биле кады бүдүрүлгелериниң удуртукчулары, специалистер доктаамал чорудуп келген. Ол чамдык эки түңнелдерни берип турар. Кызылдың сайгарылга баазазының ажылчы ишчилери электри энергиязын, одаар чүүлдү, кывар-чаар материалдарны камнаар дээш

Быжыг сагылга-чурум дээш

кежээки, дүнеки ээлчегде ажылдаарынга халас аъш-чемни берип турар, хеп уштур, чунар өрээлдерни таарымчалыг дерээн болгаш өске-даа хемчеглерни алган. Аңаа нийтизи-биле чээрби үш муң рубльди чарыгдаан. Бо ажылдарны Кызылдың далган бүдүрер, тараа шыгжаар цехтери, Туранның тараа хүлээп алыр бүдүрүлге чери багай эвес чорудуп турар.

Электри энергиязын, кывар-чаар материалдарны хумагалыг чарыгдаар, социалистиг чамдык ажылдарны кылган түңнелинде бирги кварталда республиканың социалистиг чарыжынга ийиги черни ээлээн.

Кызылдың сайгарылга баазазында тос бригада күш-ажылды организастаарының депшилгелиг аргазы — бригада керээзинче шилчээн. Оларда күш-ажылдың сагылга-чуруму көскүзү-биле экижээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн. Бригада кежигүннери боттарынга хамаарышкан ажыл-агыйы, кижизидилге айтырыгларын боттары шиитпирлеп турар апарган. Владимир Мельниковтуң удурткан бригада эки ажылдап, өскелерге үлегерин көргүзүп турар. Мурнакчы бригадаларының үлегерин эргелелдиң өске бүдүрүлгелериниң бригадалары эдерип, бригада керээзи-биле ажылдаарынче шилчип турар. Чадаананың далган бүдүрер цегинде Куулар Чаш-оолдуң удурткан бригадазы күш-ажылды организастаарының чаа аргазынче шилчээш, эки көргүзүглерлиг болган.

Күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылды экижидер дээш ап чоруткан чамдык хемчеглерниң түңнелинде тараа продуктулар эргелелиниң ажыл-ишчилери бо чылдың эрткен дөрт айларында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 1,2 хуу бедиткен, продукцияның бот-үнезин 0,65 хуу немей чингеткен, ажыл-шагының чидирии эрткен чылдың бо үезинде деңнээрге 23 хуу эвээжээн. Бүдүрүлгелерде ажылдап турарларның сезен хуузу бердинген онаалдаларын ай санында ажыр күүседип турар. Бисте баштайгы базымнар кылдынган, аңаа оожурган болбас ужурлуг бис.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, планныг онаалдаларын күүсетпес, ээ-харыысалга чок, техникага, дериг-херекселдерге, электри энергиязынга, кывар-чаар материалдарга, одаар чүүлдерге камналга-хумагалал чок кижилер ам-даа бар, оларның-биле ажылывыс негелдеге четпес. Ону экижидер хемчеглерни партия, профэвилел болгаш өске-даа хөй-нийти организациялары-биле моон соңгаар күштелдирер бис.

Совет Тываның 40 чылынга төлептиг ужуражыры-биле октябрь 1-ге чедир он бирги беш чылдың дөрткү чылының планындан ажыр бир миллион рубльдиң продукциязын бүдүрер хүлээлгени алган бис. Ону күүседири-биле күш-ажылдың сагылга-чурумун доктаамал быжыглап, экономика ажылдарын күштелдирер, чедип алган күш-ажылчы темпини кошкатпайн ажылдаар сорулга салдынган.

Ч. ДОСПАН,
республиканың тараа продуктулар эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

Кол угланыышкынга дүүштүр

СЭКП Кызыл хооркомунуң IV пленуму

«СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң түңнелдеринге болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш К. У. Черненконуң аңаа чугаазынга, партия обкомунуң III пленумунуң доктаалынга үндезилээш, хоорайның партия организациязының сорулгаларының дугайында» айтырыгны партия Кызыл хооркомунуң пленумунга чугаалашкан.

Аңаа илеткелчи — СЭКП хооркомунуң бирги секретары Б. П. Свинцов болгаш санал бергеннер СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң түңнелдерин хоорайның коммунистери, ажылчы чоннары изиг-биле деткип, таныштыпышаан, ону боттандырып, Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур чарышты хайныктырганын демдеглээн.

СЭКП ТК-ның апрель Пленумунуң шиитпирлеринде, аңаа СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш К. У. Черненконуң чугаазында социалистиг демократияны сайзырангайжыдарының, аныяк салгалды кижизидериниң улуг сорулгаларын айыткан. Партияның айтыышкыннарынга дүүштүр хоорайның партия организациязы кандыг айтырыгларны шиитпирлээрил?

Беш чылдың база ооң дөрткү чылының планнарын күүседиринче күш-ажылчы коллективтерни мобилизастаарынга улус депутаттарының хоорай Соведи, ооң күүскому, депутаттары улуг күш болур. Советтиң составында 200 депутаттар, доктаамал комиссиялар болгаш депутат бөлүктериниң ажылы идепкейжээн. Оларның округтарга, бүдүрүлгелерге, организацияларга чорудуп келген ажылы найысылалдың экономиктиг, социал хөгжүлдезиниң планнарын, беш чылдың онаалдаларын күүседиринге идиг берген.

Хоорайның бүдүрүлгелери беш чылдың үш чылдарының болгаш бо чылдың дөрт айларының планнарын ниитизи-биле күүсеткен.

Ынчалза-даа аңаа оожургап болбазын түңнелдер көргүскен. Чамдык бүдүрүлгелер мурнакчыларның хөлегезинде чоруп, хожудап келген. Ийи бүдүрүлгеге продукция бүдүрер болгаш сайгарар, а он ийи бүдүрүлгеге чоннуң хереглел бараанарын бүдүрер талазы-биле дөрт айлар планнарын күүсетпээн. Бүдүрүлгелерниң 24 хуузу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан ажыр бир хуу бедидерин, чартык кезин ооң бот-үнезин чартык хуу немей кудуладырын хандырбаан. Хоорай Соведи капитал салыышкынны долу шиңгээдип алырын, тудуг, транспорт ажылын экижидерин чедип албаан. Садыг, амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң ажылында четпестер бар.

Илеткелчи болгаш санал бергеннер: «Тыва тудуг» тресттиң эргелекчизи Б. И. Алехин, пассажирлер АТБ-зиниң чолаачызы А. А. Романенко, республиканың аъш-чем үлетпүрүнүң министри А. С. Сат олар, өске-даа коммунистер кылдынган ажылдарны бот-шүүмчүлекчи байдалга анализтеп, сорулгаларга доктааган.

Ылаңгыя экономика айтырыы Советтиң ажылының кол участогу турбуже, бар аргаларны четпес ажыглаанын пленум демдеглээн. Бүдүрүлгениң кол фондуларының 1 рубльге онааштыр чүгле 45 көпеектиң продукциязын бүдүрүп турар.

«Чуртталга бажыңнарының болгаш школа назы четпес уруглар албан черлериниң тудуун дүргеледир хемчеглер дугайында» партия обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы хоорайның партия, совет, ажыл-агый органнарының стиль болгаш методун экижидерин негеп турар. Бо талазы-биле чыл планын дөрт айларда чүгле 11,5 хуу күүсеткен. Чуртталга бажыңнарының айтырыы чидиг болуп артпышаан. Ам-даа дөрт муң ажыг өг-бүлениң чуртталга байдалын экижидери негеттинип турар.

Бо чергелиг өске-даа чугула айтырыгларны сессияларга, күүскомунуң, доктаамал комиссияларның хуралдарынга чугаалажып, соңгукчуларның чагыгларын күүседиринге контрольду экижиткен. Ынчалза-даа депутаттың негелдези ышкаш, контрольдуң дээштиг аргаларын эвээш ажыглаан. Барык ийи чыл иштинде сессияларга депутаттың негелдезин чүгле бир удаа чугаалашкан. Чоннуң чагаалары, билдириишкиннери, аас-биле кылган дыңнадыглары-биле ажылче хүн бүрү кичээңгей салыры негеттинип турар.

Апрель Пленумунуң негелделеринге дүүштүр улус депутаттарының хоорай Советиниң ажылынга партийжи удуртулганы улам ыңай экижидериниң, кадрларны шилип, таарыштыр тургузар болгаш харысалгазын бедидер талазы-биле шыңгыы чугааны пленумга кылган.

Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур хоорайны чаагайжыдып, ногаанчыдары, санитарлыг деңнелин бедидери ажылдың бир чугула участогу.

Ниити билиг болгаш профессионал школа реформазын боттандырары-биле холбашкан айтырыгларны пленумга тодаргай сайгарган. Ону чедиишкиннинг күүседири кижизидилге ажылын комплекстиг чорударындан улуу-биле хамааржыр. Ылаңгыя школаларда өөредилгени бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле холбаар, школаларда өөредилге-кижизидилге ажылын сайзырангайжыдар, өөредилгениң шынарын улам бедидип, ооң дээштиг хевирлерин нептередир, кабинет системазын, техниктиг херекселдерни, өөредилге-дузалал материалдарын ажыглаар.

Школа реформазын боттандырары-биле холбашкан өске-даа айтырыгларга илеткелчи болгаш санал бергеннер: хоорайның улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи З. Ф. Борисова, профтехөөредилге эргелелиниң начальниги Я. В. Сарбаа, № 15 школада партия организациязының секретары К. И. Ярославцева, өскелер-даа чугаалаан.

Башкылар коллективтери өөредилге-кижизидилге ажылының шынарын экижидип, чамдык дуржулганы мөөңнеп алган. Өөреникчилерниң билииниң деңнели чыл бүрү бедип, ийиги чылчылар саны кызырлып турар. Ынчалза-даа эрткен өөредилге чылының түңнелдери чамдык четпестерни көргүскен. Чижээ, школалар доозукчуларының дөртен чеди хуузу физикага, бежен ийи хуузу химияга билииниң чавызын көргүскен. Математикага, орус дылга, биологияга кошкак билиглиглер хөй болган. Элээдилерниң иштинде кемхерек үүлгедир чоруктарның хөйү, школачыларның күш-ажылчы кижизидилгезинде база өөредилгезинде, мөзү-шынар кижизидилгезинде болгаш өске-даа четпестерниң чылдагаанын пленумга бүгү талалыг сайгарган. Школаларда, профтехучилищелерде кижизидилге ажылында, дагдыныышкын шимчээшкининде ёзу барымдаалаар чоруктар оожум чайлаттынып келген.

Пленумга СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин киржип, чүве чугаалааш, СЭКП ТК-ның апрель (1984 ч.) Пленумунуң салган сорулгаларын чайгылыш чокка күүседир талазы-биле хоорайның партия организациязының мурнунда сорулгаларны айыткан. Экономиканың ажыктыын бедидери бирги черниң сорулгазы. Бо ажылда четпестерни чайладыр. Ылаңгыя күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан ажыр бедидерин, продукцияның бот-үнезин немей чиигедирин хөй бүдүрүлгелерниң күүсетпейн турары четпес. Капитал тудугда, кол фондуларны ажыглап турарында шыңгыы четпестерни чайладырынче хооркомнуң, хооркүүскомунуң, тудуг организацияларының кичээңгейин ол угландырган.

Найысылалдың чаагайжыдылгазының, чоннуң медицина, амыдырал хандырылгазының, школа реформазының кол угланыышкыннарын боттандырар талазы-биле сорулгаларны боттандырып, ажыл-херекти эде тургузар. Советтиң ажылын улам ыңай экижидери, ооң функциязын тодаргай тургузары, ооң чагыргазында турар айтырыгларны шиитпирлээрде хоорай Советиниң кылыр ажылынче холгаарлаар чорукту болдурбазы негеттинип турар.

СЭКП ТК-ның апрель (1984 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының сорулгаларын айыткан доктаалды пленум хүлээп алган.

В. МААДЫР.

«ШЫНГА» чагаалар

«ОТЧУГАШ»

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының Кудук хойжу бригадазында бөдүүн дүктүг хойларны өстүрүп турар. Эрткен чылын бригаданың малчыннары кыжениишкиннинг ажылдап, чүс баш хойдан 85 хураганны, бир хойдан 1,4 кг дүктү алганнар. Бригадада күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыг, ажылды организастааны эки. Бригаданың кежигүннери «чаңгызы шуптузу, а шуптузу чаңгызы дээш» деп принцип-биле ажылдап турарлар. 1983 чылдың түңнели-биле бедик көргүзүглери дээш бригадага коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты тывыскан.

Кудук бригадазының малчыннары ол адын он бирги беш чылдың дөрткү чылында быжыы-биле бадыткап турарлар. Олар мал кыштаглаашкынын организастыг, бедик деңнелге эрттиргеннер. Амгы үеде бригадада 19 кодан бар. Оларның 13-ү төрүүр кодан. Чүс башка онаашты 83 хураганны бригада алган болгаш хой оолдаашкыны ам-даа уламчылавышаан. Хойжулар З. Мижит-Доржу, Ю. Имит, С. Бакчап, С. Хертек, Б-У. Араптаң олар чүс баштан 83-тен 103 чедир хураганны камгалап алган. Бирги кварталдың түңнели-биле бедик көргүзүглери дээш, районнуң ажыл-агыйларында бригада, фермалар аразының социалистиг чарыжының бирги черин Кудук бригадазынга тывыскан. Бригада СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел райкомунуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң шилчиир кызыл тугун акша шаңналы-биле кады алган.

Бригадир Даниил Салчак, партия эге организациязының секретары Александра Дамдын болгаш профгрупорг Салчак Бакчап олар хойжу бригаданың ажылын организастаарынче онза кичээңгейни угландырып, план күүселдезиниң, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарының айтырыгларын чогумчалыг шиитпирлеп турарлар.

Бригадада хойжу Оржуңмаа Чүлдүм удурткан «Отчугаш» агиткультквартираның кежигүннери малчыннарның өг-бүлезинде ажыл-агый, культура амыдыралынче болгаш уруглар кижизидилгезинче доктаамал кичээңгейни салып, профэвилел бөлүүнүң активчилери-биле кады оларның хүн бүрүдеги хереглел айтырыгларын шиитпирлеп турар. Ооң түңнелинде хойжуларның культурлуг амыдыралы көскүзү-биле бедип орар. Барык өг-бүле бүрүзү радиоприёмниктерлиг, телевизорларлыг, хууда мотоциклдерлиг, чамдык малчыннарда чиик машиналар бар.

— Сөөлгү ийи чылда ниити күш-ажылчы коллективтиң ролюн көдүреринче кичээңгейни угландырып, ажылды бүгү талалыг организастаарын оралдажып келгенивистиң түңнелинде, бригаданың көргүзүү-даа бедээн, сагылга-чурум үрээр болгаш ажылынга ээ-харысалга чокталыр кижилер барык чок болган. Ол бүгү ажылды партия Төп Комитединиң сөөлгү Пленумнарының негелделеринге дүүштүр чорудуп турар бис. Ынчалза-даа ам-даа бисте чедир кылдынмайн турар ажылдар хөй. Ылаңгыя малчыннарны чаагайжыды туттунган чуртталга бажыңнары-биле хандырар, аныяктарны хой ажылынга хандыкшылдар талазы-биле айтырыгларны чедир шиитпирлеп шыдавайн турар бис — деп, Александра Дамдын чугаалап турар. Коммунистиг күш-ажылдың коллективи — Кудуктуң хойжу бригадазының малчыннары Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседир дээрзинге идегеп боор.

Б. БАРБА.

Норбел Магываловна Кыргыс Эрзин суурнуң чунарбажыңынга ажылдаа-ла ам чээрби дөрт чыл чедип турар.

Аныяктарның дагдыныкчызы, ажыл-ишчи бо хоочун чаңгыс черге хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш каш-даа удаа шаңнадып, мактадып келген. Районнуң чуртталга-коммунал ажыл-агый эргелелиниң удуртукчуларындан мурнакчыларны айтырарга хамыктың мурнунда-ла ону адап, ооң дугайында эң чылыг сөстерни сөглээр.

ЧУРУКТА: Н. М. КЫРГЫС.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ҮЛЕГЕРЛИГ

Зоя Лама-Сюрюновна Күжүгет В. И. Ленин аттыг «Тыва дагдүгү» комбинаттың үүрмектеп сорттаар комплекизинде дерилге машинизи болуп ажылдап турар. Маңаа ооң күш-ажылчы базымы барык чээрби чыл мурнунда эгелээн. Баштай ол өөреникчилеп бир чыл ажылдаан. Ажылга арга-дуржулгазы чок аныяк кижини херээжен ажылчын Бичиимаа Ооржакка дузалакчыладып каан. Ол эжиниң ачы-дузазы-биле Зоя ажылынга мергежип, ооң чажыттарын билип алган. Ооң бээр Зоя Лама-Сюрюновна бодунуң мергежилинге чеже-даа аныяк кижини өөредип, амыдыралдың ажык оруунче киирген. Оларның чамдыктары комбинатта кызымак ажылы, хөй-нииити ажылынга идепкейлиг чоруу-биле макталдыглар.

Зоя Лама-Сюрюновна хүлээнгени ажылынга бедик харысалгалыг болуп, ай планнарын күүседип турар. Ол хөй-нииити ажылынга база-ла идепкейлиг киржип келген. Ам ол № 2 ээлчегниң мурнакчы ажылчыннарының бирээзи. Коммунист ажылчын агитатор даалгазын эки күүседип, быжыглаан участогунуң чурттакчыларынга комбинатта, районда, чурт иштинде болуушкуннарга хамаарышкан кыска информацияларны кылып берип турар.

Кызымак ажылы дээш ол Ленинчи юбилей медаль, Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергези-биле, хөй-хөй хүндүлел бижиктер, туристиг халас путёвкалар-биле шаңнаткан. Зоя Лама-Сюрюновна Күжүгет Совет Тываның 40 чыл болур юбилейин төлептиг күш-ажылы-биле уткуп алыр дээш ажылдап, бо талазы-биле өске эш-өөрүнге үлегер-чижээн көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: З. Л.-С. Күжүгет.

Б. БАГЫТ-ООЛДУҢ сөзү болгаш фотозу.

ДЕМНИГ

Бай-Тайга районнуң харылзаа белдириниң ажылдакчылары Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур чарлаттынган социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, эрткен дөрт айларның планнарын чедиишкиннинг күүсеткен. Тодаргайлаарга, тариф орулгазын 101,5, продукция хемчээлин 101, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 101 хуу чедирген.

Коллектив кежигүннериниң ортузунда социалистиг чарышты дээштиг организастаарынче администрация, ында партия болгаш өске-даа хөй-нииити организациялары кичээңгейин угландырган. Социалистиг чарыштың түңнелдерин коллективке квартал санында, а адырлар аайы-биле айлап үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап, мактап турар. Чедир кылдынмаан ажылдарны болгаш четпестерни анализтеп, ниити коллективтиң бүдүрүлге хуралынга чугаалажып көөрү экижээн. Ол ышкаш чарыштың түңнелин үндүрүп тура, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турарынга, ажылдакчы бүрүзүнүң сагылга-чурумунуң база ажылга бот-харысалгазының айтырыгларын онзалай демдеглеп, айтып турар. Шак ындыг ажылдың түңнелинде коллективте сагылга-чурум байдалы экижип, мурнакчыларның саны өзүп орар. ССРЭ-ниң алдарлыг радизи Билчей Иргит, РСФСР-ниң алдарлыг почтачызы Чечек Бады, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижииниң эдилекчизи почтачы Сенден Салчак, телеграфист Наталья Салчак, оператор Дыгдаа Салчак дээш өскелер-даа мурнакчы ажылы-биле макталдыглар.

Харылзаачыларның ортузунда дагдыныкчылар ажылы багай эвес организастаттынган. Коллективке чаа ажылдап киргеннер болгаш аныяктар дагдыныкчыларда быжыглаттынган. Харылзааның хоочуннары Билчей Иргит, Ээван Салчак, Маадыр Хомушку, Чечек Бады аныяктарны боттарының мергежилдеринге өөредир, кижизидер улуг ажыл-херекке эвээш эвес үлүүн киирип келгеннер.

Б. САЛЧАК.

ИЮНЬНУҢ ҮЛҮҮНДЕ

Совет Тываның юбилейинге тураскааткан социалистиг чарыш «Каа-Хем» разрезтиң цехтериниң аразында калбарган. Хөмүр-дашты бүдүрер, сайгарар план ажыр күүсеттинген. Чарыштың мурнуку одуруунда экскаватор башкарыкчылары А. Нехорошков, В. Курин, машинистер М. Бергер, Ю. Прокопенко, В. Колошин, БеЛАЗ чолаачылары Я. Чебодаев, Н. Кудачин болгаш өскелер-даа чоруп турар. Олар неделя планын бүдүн чартык катап ажыр күүсеткеннер.

Разрез коллективи ам июнь айның ээлчээнче кирген. Пландан ажыр 60 муң тонна хөмүр-дашты хереглекчилерже чүдүрүп чоруткан.

В. МААДЫР-ООЛ.

Херээженнер чөвүлелдеринде

СУУРЛАРЖЕ ҮНГЕШ КЕЛГЕН

Партия райкомунуң секретары А. Ш. Шыырап баштаан комиссия Тожунуң чурттакчылыг суурларынче үнүүшкүннер кылып турар. Олар агитквартиралар дамчыштыр социалистиг хоойлу-дүрүмнүң, хөй-ниитиниң көрүм-чурум камгалалының талазы-биле профилактика ажылын чорудуп, мөзү-шынар кижизидилгезиниң айтырыгларын кичээңгейниң төвүнде тургускан. Ылаңгыя Совет Тываның 40 чыл оюн төлептиг уткуур талазы-биле сорулгаларны чонга тайылбырлап, культурлуг амыдырал-чуртталга дээш өг-бүле бүрүзүнге чедир кижизидилге ажылын чорудуп, аңаа дугуржуп ап турар. Райкомнуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи В. Маңгыр суур чаагайжыдылгазының, өг-бүлеге уруг-дарыг кижизидилгезиниң, херээженнер клубтарының юбилейге уткуштур ап чорудар хемчеглерин агитквартираларга ужуражылгалар үезинде чугаалаан.

Чижээ, комиссия кежигүннери — районнуң удуртукчулары-биле чурттакчы чоннуң ужуражылгазы «Май 1» совхозтуң төвүнге организастыг эрткен. Аңаа 236 өг-бүлелер киришкен. Комиссия кежигүннери ынчан совхозтуң ийи суурларынга дөрт чүс ажыг улус-биле ужуражып, оларның ажыл-амыдыралының дугайында беседалашкан.

Үнүүшкүн кылып турар комиссияның составында административтиг органнар ажылдакчылары база бар. Олар тайылбыр ажылы-биле кады суурларда ажыл кылбас, уруг-дарыының кижизидилгезинче сагыш салбас ийи-чаңгыс ада-иелерни, өг-бүлезиниң культуразын көдүрбестерни чон мурнуунга тургузуп, шыңгыы негелдени салып турар.

Чижээ, Адыр-Кежиг суурда чамдык иелерни шыңгыы көрген. Ажы-төлүнүң кижизидилгезинче доктаамал сагыш салбайн келген иелер Б. Кол, Т. Салчак, Ийи суурда уруг-дарыын кижизитпес ие Д. Сеңгиижик, чаш төлдерин уткан, чер кезип тоярынга сундулуг А. Кенен, В. Ак оларның төлеп чогун сойгалап, ниитилелге ажыктыг күш-ажылче хаара туткан.

Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткуур дээш херээженнер чөвүлелдериниң, агитквартираларның ажыл планнарын комиссия тургусчуп, методиктиг сүмелерни берген.

Комиссия кежигүннери санаторий-кадыкшылга школазынга, Тоора-Хем суурнуң агитквартираларынче үнүүшкүннерни база кылыр.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

Тожу район.

АЛДАН ХАР АШСА-ДАА...

Кызыл районда «Көк-Тей» совхозтуң хаван комплекизиниң ажылчыннары Тываның Совет Эвилелинге каттышканының 40 чыл оюн чедиишкиннинг уткуур дээш бир демниг, шалыпкын ажылдап турар. Олар квартал планын хуусаа бетинде ажыр күүсеткеннер.

Семизей Адавастайович Куулар 6 чыл бурунгаар комплекске хаван ажаакчылап ажылдап кирген. Ооң ажаап өстүрген хаваннары күрүнеге хөй эът продукциязын берип, совхозунга эвээш эвес орулганы киирип турар. Ол күш-ажылга ак сеткилдиг хамаарылгазы, кызымаа дээш совхозтуң мурнундан хүндүлүг бижиктер болгаш өртектиг белектер-биле хөй удаа шаңнадып мактаткан. Ооң чуруун совхозтуң хүндүлел самбыразында аскан. Семизей Адавастайович чоокта чаа алдан харлап, пенсияже үнзе-даа, төрээн совхозунуң ажыл-ижинге моон соңгаар-даа үлүүн кадып ажылдаарын шиитпирлээн.

К. КЕНДЕН.

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

№ 81 тудуг эргелелинден Дыртык-оол Даржаевич Оюннуң удурткан бригада беш айларның планын хуусаа бетинде май 17-де күүсеткен. Ол үениң дургузунда олар 114,8 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрген азы планныг онаалдазын 114,8 хуу күүсеткени ол.

«Тыва тудуг» трестиң бригадаларының аразында «Совет Тываның 40 чылынга — шалыпчы 40 неделя» девизтиг чарышка Д. Д. Оюннуң бригадазы бедик көдүрлүүшкүннүг киржип турар. Эртнен чээрби неделяның иштинде Д. Оюннуң мурнакчы бригадазы ийиги черни үш катап алган.

Чээрбиги неделяның түңнели-биле олар ийиги черни ээлээн. Май 14-тен 20-ге чедир 4,8 муң рубль планныг тургаш, херек кырында 7 муң рубль чедирген. Азы бригада неделя планын 145 хуу күүсеткен.

Дыртык-оол Даржаевичиниң 16 кижи составтыг дашчылар бригадазында күш-ажылдың сагылга-чуруму сөөлгү чылдарда экижээн. Бригада кежигүннериниң хөй кезии ында үр чылдарда ажылдап келген, 2—3 холушкак мергежилди шиңгээдип алган тудугжулар. Эрткен беш айларда чаңгыс ажылчынга онаашты кылганы 7175 рубль болган, азы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планнаттынганындан 14,8 хуу ажыр күүсеттинген. Эки көргүзүглер чайгаар чедип келбес. Бригадирниң талазындан ажылды билдилиг организастап, ажыл дээш негелде, хыналданы шын тургусканындан эвээш эвес хамааржып турары билдингир.

Н. ООРЖАК.

«ХАМНААРАКТА»

Арыскан суурда бо агитквартираның чурттакчылары боттарының онаашкан ажылындан аңгыда хөй-нииити ажылынга идепкейлиглер. Ооң даргазы — күш-ажылдың хоочуну, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Мария Дамба. Депутат Николай Баарзык, агитатор Ульяна Сат оларның, өске-даа активчилерниң идепкейлиг киржилгези-биле чон ортузунга көскү ажылды чоруткан.

1983 чылда агитквартиралар аразында концерттерге, аъш-чем, дааранылга кылыгларының делгелгелеринге бо агитквартира бирги черни ээлээн. Механизатор Т. Чүльдүмнүң сыгыдын, Т. Чамбал-оолдуң шоодуун, С. Норбунуң дошпулуурга тыва аялгалар ойнаарын чон сонуургал-биле уткуур.

Агитквартираның чурттакчылары малчыннарга шеф ажылынга идепкейлиг. Эрткен күзүн хойжу Т. Шагдырның кыштаан шефке ап, бажыңын чугайлап, кыштаан чылыглап бергеннер.

План ёзугаар эки ажылдар бо чылын база кылдынган. Чурттакчылар чоокта чаа ниити хуралынга чыылгаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер. Аъш-чем программазын боттандырбышаан, өреге бүрүзү инек хаван, дагаа тудар, ногаа болгаш ыяштар өстүрер сорулганы салган.

М. АРТАА.

Улуг-Хем район.

ЧАЗАНЫКЧЫ

«Сүт-Хөл» совхозтуң чазанылга мастерскаязының чазаныкчызы Сергей Базыр-оолович Моңгушту «шевер холдуг» деп адап турары таварылга эвес. Ол чурттакчыларның чагыгларын ёзугаар соңга, эжик хаалгаларын, стол-сандайларны чазап турар. Чоннуң хереглел бараанын эң эки шынарлыг бүдүрери чугула дээрзин ол билир. Ооң кылганы эт-херекселдер аяныг, шевергин болгаш чагыкчыларның негелделеринге дүгжүп турар. Ол оңгача, шагжаларны безин эки шынарлыг кылдыр чазаар.

Чазаныкчының ажылдап турарын көөрге, холунуң ту-дүңгүрү, балды, хирээзинге эптии кончуг. Ажылдап киирипкенде, ыяды безин чиде бээр кижи. Чаңгыс узун ыяшты безин каш-даа шыгаап, хемчээп көөр.

Аныяк кижиниң бо хире мергежилинге ооң дагдыныкчызы, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Чүлдүм Моңгуштуң салдары улуг. Ам ооң өөреникчизи дагдыныкчы болган. Сергей Моңгуштуң чуруун совхозтуң хүндүлел самбыразында аскан. Ол совхозтуң комсомол комитединиң «Комсомолчу прожектору» кежигүнү.

О. БОРАШ.

ЧААРТЫНГАН СУУР

«Тоора-Хем» совхоз тургустунганындан бээр 35 чыл оюн демдеглээн. Совхоз төвү Адыр-Кежиг суурга ынчан «Совет Тыва» колхоз турган. Амгы совхозтуң экономиказы быжыгып өскен, Адыр-Кежиг суур таныттынмас кылдыр чаартынган.

Совхозтуң юбилейинге тураскааткан байырлыг хуралга ынчангы колхозтуң баштайгы үндезилекчилери-хоочуннар, ажыл-агыйның удуртукчулары, совхозтуң мурнакчы малчыннары, механизаторлары, тараажылары, суурнуң чурттакчылары, хөй-ниитизи киришкен.

Тожу районда чаартылгалар дугайында илеткелди районда лекторлар бөлүүнүң удуртукчузу, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы В. С. Тамдын-оол чыылганнарга чугаалап берген.

Ажыл-агыйның хоочуннары Елизавета Кенден, Дугур Бараан, Дажырган Бараан, Губанова Бараан болгаш хоочун башкы Т. Т. Кушкаш олар солун сактыышкыннарны чугаалап, аныяктарга чагыг сөстү бергеннер. Баштайгы колхоз бажыңнарынче чадырлардан чонг канчаар шилчип киргенин, хол-биле кылыр ажылды механизастаарынче шилчээнин, ыраккы Тожу черге амгы чаа амыдыралдың баштайгы одаглары хып эгелээнин хоочуннар кончуг солун кылдыр чугаалааннар.

Хурал соонда хоочуннарга өртектиг белектерни байырлыг байдалга тывыскан. «Тоора-Хем» совхозтуң ажыл-ишчилери ажыл-агыйның тургустунга-ла 35 чылы Советтиг Тываның 40 чыл оюн демдеглээринге белеткенип турда эртип турарынга чоргаарланып, ук байырлалды чедиишкиннинг уткуур дээш бүгү күжүн үндүрүп, бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдаарын дугурушканнар.

Н. КАРА-ООЛ.

УЖУРАЖЫП, ЧУГААЛАШКАШ...

Тожу районда «Май 1» совхозтуң төвүнден шоолуг ырак эвесте Ийи сүт-бараан фермазы бар. Аңаа баарывыска саанчы бүрүзү боттарынга онаашкан инектерин саап доозупкаш, сагган сүдүн дужаап тур. Ферманың сүт хүлээп алыр чери арыг-силигде, соңга баарында столда чаа журналдар, солуннарны чыскаай салып каан. Саанчы Наталья Кузенек «Огонёк» журналды кичээнгейлиг кончуг номчаан олур.

— Чүнү номчуп олур силер, Наталья Аковна?— деп, ооң сонуургап айтырдым.

— Аъш-чем программазының дугайында материалды сонуургап номчуп олур мен. Бо чүүл биске дорт хамааржыр-дыр. Чүге дизе эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, мал продуктуларын хөйнү бүдүрүп алыры чугула болгай— деп, ол чугаалады.

Ак халат кеткен он саанчы боттарының саваларын тус-туста аштап, арыглап кирипти. Учётчик Төвүн Нина Тевековна саанчы бүрүзү чеже килограмм сүттү сагганын, дужааганын үр-даа болбаанда демдеглеп доозупту. Ферманың ажыл-агыйының дугайын оон айтырдым:

— Бо ферма 1949 чылда тургустунган. Ынчан инек кажаалары аргажок бичии-ле болгай. Ам бо көрүп турарыңар улуг, чаагай кажааларны чоокку чылдарда туткан болдур ийин. Дуу ол чаа тудуг бо чылын ажыглалга кирер. Ол болза бызаа кажаазы-дыр. Кышка удур ону эки чылыглап алыр бис.

Бистиң фермавыста коммунистер хөй. Олар шупту тус-тузунда онааттынган ажылдыг. Оон аңгыда оларга быжыглаан аныяк саанчыларга арга-сүмезин берип, ажыл-ишке мергежиринге дузалап турарлар — деп, ол кысказы-биле харылады.

Бо фермага 15 чыл дургузунда саанчылап келген коммунист Наталья Кузенек мынчаар чугаалап орар:

— Бистиң фермавыста аныяк саанчыларның саны хөй. Сүттү улам көвүдедир дээш оларның-биле беседалажып, бодумнуң арга-дуржулгамны оларга дамчыдып берип турар мен. Ажылга четпестерни чажырып, ону аңаа-ла оюп эртип болбас. Аныяк саанчыларның аразында ийи-чаңгыс кижилер ажылга озалдап кээр таварылгалар бистиң фермавыска турган. Ындыг кижилер-биле кижизидилге ажылын чорудуп, хүн бүрүде негелдени күштелдирген соонда, бо чорук чоорту читкен. Ам аныяк саанчыларның бо хүннерде чедип алган көргүзүглерин көөрге, багай эвес болуп турар.

Тожуга хар чылдың-на кылын болур, ынчангаш инектерни тургузу азыраар. Ындыг болза-даа кышкы үеде безин саанчы бүрүзү бир инектенне 4 литр ажыг сүттү саап ап турар. А чамдыкта 5 литр чедириптер— деп, дуржулгалыг саанчы чугаалап ор. Төрээн совхозунга бараан боор келген быжыг тура-соруктуг, бодунга-даа, кады ажылдап турар эш-өөрүнге-даа кезээде бедик негелделиг Наталья Аковна бодунга быжыглаан 18 инектериңден айда социалистиг хүлээлге ёзугаар 993 литр сүт саап алыр тургаш, херек кырында 1787 литр сүттү саап алган.

Мындыг үлегер чугаа бар болгай: «Кыжын терген белетке, а чайын шанаан белетке». Келир кышка удур белеткел ажылдарын чайгы үеден эгелээрин бо ферманың саанчылары, бызаа ажаакчылары, кадарчылары хүлээнген. Ынчангаш инек кажааларын, бызаа кажааларын шынарлыг кылдыр чылыглаар болгаш септелгени бедик деңнелге чорудар сорулганы салганнар. Ооң аңгыда 15 тонна кургаг өдекти бөлүп белеткээш, тускай черге чаглактаары көрдүнген. Ол бүгүнү ферманың коллективи херек кырында боттандырар дээрзи чигзиниг чок.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, Тываның ССРЭ-ге каттышканындан бээр 40 чыл болур оюнга бедик көргүзүглер, күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш бо ферманың ажыл-ишчилери быжыг тура-соруктуг, кызымаккай ажылдап турар.

К. ТАБУРАК.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хөй чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргениниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле **шаңнаары болза:**

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Валентина Петровна **Аксёнова** —районнуң төп эмнелгезиниң эмчи сестразы.

Таисия Дементьевна **Гагаркина** —районнуң санэпидстанциязының санитар эмчизиниң дузалакчызы.

Александра Константиновна **Искандирова** —«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң тудуг участогунуң кассири.

Хандываа Дустуг-ооловна **Ооржак**— «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Нина Николаевна **Силкина** — районнуң санэпидстанцияның баклаборантызы.

Александра Самбыловна **Хертек** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Лидия Александровна **Хрусталева** —районнуң санэпидстанцияның эпидемиологунуң дузалакчызы.

«ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ» комбинаттан

Прасковья Максимовна **Ананьева** — нормировщик.

Галина Ивановна **Анекова** — маркировщик.

Архип Андреевич **Бытотов** — ажылчын хандырылга килдизиниң улуг садыгжызы.

Владимир Ильич **Колосов** —даг-дүгү рудниининиң өрүмнекчизи.

Николай Степанович **Кузнецов** —ажылчын.

Валентина Фёдоровна **Куклина** —харылзааның дежурный монтёру.

Фридрих Фридрихович **Нидерквиль** — септелге-тудуг цегиниң чазаныкчызы.

Бүрбеш-оол Кужаевич **Ооржак** — Даг-дүгү рудниининиң чер өрүмнекчизи.

Евгения Евдокимовна **Прасова** — уруглар садиининиң повары.

Мустафа **Сабирова** —септелге хандырылгазының слесары.

Павел Герасимович **Савинов** —автомобиль транспорт цегиниң чолаачызы.

Санчыт Хертекович **Санчан** — септелге-тудуг цегиниң чазаныкчы-бетонщиги.

Норбу Маадырович **Сарыглар** — чуртталга-коммунал эргелелиниң печниги.

Чамзырын Биликиевич **Сарыглар** — септелге-тудуг цегиниң чазаныкчы-бетонщиги.

Александр Иванович **Степанов** — транспорт цегиниң кол механиги.

Михаил Федорович **Стребков** —автомобиль транспорт цегиниң чолаачызы.

Василий Степанович **Стручков** — Даг-дүгү рудниининиң бульдозер участогунуң начальниги.

Семён Михайлович **Туровец** — чолаачы.

Кандан-оол Аракчаевич **Хомушку** — Даг-дүгү рудниининиң өрүмнекчизи.

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Николай Егорович **Абанкин** —Чуртталга бүдүрүлге ажыглал трестиң бызаңчы-чазаныкчызы.

Николай Денисович **Алёхин** — Тыва АССР-ниң Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң тускайжыткан автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Алексей Дугерович **Арапчор** — «Шын» солун редакциязының корреспондентизи.

Пелогея Ивановна **Арзамасцева** — Кызылдың алгы заводунуң ажылчыны.

Ооржак Бокпай-оолович **Биче** — Тыва АССР-ниң кодээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязының кол инспектору.

Алексей Афанасьевич **Бондарев** — Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң өрт камгалал килдизиниң профессионал өрт кезээниң чолаачызы.

Нина Семеновна **Бояринова** — Чер ажылдары кылыр тудуг эргелелиниң кол бухгалтериниң оралакчызы.

Галина Ивановна **Булгакова** — Тываның чумага удур станцияның дезинфектору.

Любовь Кирсантьевна **Бушуева** — Күрстрахование инспекциязының штаттан дашкаар страхование агентизи.

Юрий Иванович **Быков**— «Тыва септелге-тудуг» трестиң техника айыыл чок талазы-биле улуг инженери.

Анна Михайловна **Владышникова** — «Меңгүлек» гостиницазының дежурнайы.

Иосиф Леонтьевич **Вяткин** — «Тываккоммунэнерго» чериниң котёл машинизи.

Евгений Сергеевич **Вьюшков** — профтехучилищениң бүдүрүлге өөредилгезиниң мастери.

Олег Иванович **Гаврилов** —«Тувинская правда» солуннуң редакторунуң оралакчызы.

Наталья Ивановна **Галкина** — Тываның электри четкилериниң инженери.

Савелий Федотович **Грехов** — Тываның автосептелге заводунуң чазаныкчызы.

Галина Алексеевна **Григорьева** — Тываның электри четкилериниң инженери.

Павел Иннокентьевич **Горбунов** — «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының № 8 КМК-да чолаачы.

Евдокия Игнатьевна **Горохова** — Кызылдың аъш-чем садыының № 20 магазининиң ажылчыны.

Николай Данилович **Данилов** — «Тыва автотранс» каттыжыышкынының «Автотехснабтың» материал-техниктиг хандырылга конторазының ажылчыны.

Анна Михайловна **Доровских** — Тываның электри четкилериниң ажылчыны.

Валентина Александровна **Дубинина** — «Меңгүлек» гостиницазының ажыл-агый эргелекчизи.

Виктор Михайлович **Егоренков** — Тываның «Хүндүлелдиң демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының чолаачызы.

Дина Иннокентьевна **Ермакова** — Тываның электри четкилериниң ажылчыны.

Лидия Даниловна **Есипова** —«Тыва суг тудуг» трестиң бүдүрүлге-техниктиг килдизиниң улуг инженери.

Любовь Алексеевна **Жмак** —Тываның стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле күрхайгаарал лабораториязының кол бухгалтери.

Матрёна Васильевна **Зайцева** —пенсионер.

Иван Петрович **Захаров** — «Востсибгипрозем» институдунуң Тывада филиалының чолаачызы.

Николай Михайлович **Злыгостев** — районнар аразының Кызылда сельхозтехниканың каттыжыышкынының слесарь-моторизи.

Мария Алексеевна **Казанцева** — Тыва АССР-ниң Күрстрахование эргелелиниң кол бухгалтериниң оралакчызы.

Александра Николаевна **Кашина** — Росмясомолторгтуң Тывада соодукчузунуң улуг бухгалтери.

Петр Григорьевич **Коваленко** — «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиниң участок начальниги.

Екатерина Александровна **Ковригина** — Тываның электри четкилериниң техниктиг ажылчыны.

Константин Перфирьевич **Козулин** — Тыва АССР-ниң Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң тускай автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

(Уланчылыг).

Совет милицияның кижилери

ХӨЙ-НИИТИЧИ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ-БИЛЕ

Уругларның спорт школазынга Маргарита Тыыкыевна Ховалыг бо-ла чеде бээр Чөөн-Хемчик районнуң иштики херектер килдизиниң назы четпестер херектериниң талазы-биле инспекциязының улуг инспекторунуң кандыг айтырыглыг чорууруң тренерлер билир. Учётта уруг бүрүзү-биле беседалажып чугаалашкаш, оларның сонуургалын, чүге хандыкшылдыын билип алыры албан. Оларның чамдыктары мында — спорт школазында— волейбол, хостуг хүреш секцияларында. Спорт-биле өңнүктешкен оолдарның корум-чурумунуң, аажы-чаңының, өөредилгеге хамаарылгазының көзүлдүр өскерлип турарын Маргарита Тыыкыевна эскерип эгелээн. Ындыг-даа болза чедип барып, оларның боттары-биле, тренерлер-биле ужуражып, чугаалажыры артык эвес. «Секция үспейн турлар кым бе? Дуза, арга-сүме херек чадавас» дээн бодалдар-биле ол мында келир. Милицияның биче лейтенантызы школаларга, уругларның өг-бүлелеринге бо-ла чеде бээр. Библиотекага баргаш, учётта турар уруглардан кым мында ном бижидип ап турарын барып айтырар дээш-даа баар. Башкылардан, ада-иеден уруг азы оолга хамаарыштыр сөглээн эки сөстер сагыш-сеткилди чайгаар сергедип келир.

Уругларның спорт школазының хостуг хүреш секциязының тренери учётта турар Орлан, Макар оларның хүрешке сундулуун чугаалааш, мактаан.

...Орлан-биле баштай ужурашканын Маргарита Тыыкыевна сактып келир. Оолдуң көрүжү дидим эвес, чүге чер-ле көрбес. Отрядында ол горнист дээрзин билгеш, Маргарита Тыыкыевна оон-биле беседазынга Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет пионерлерниң маадырлыг чорууну дугайында бо-ла чугаалай бээр. Горнист кижиниң ат-алдарының дугайында чугаа чаңгыс эвес удаа болган. Ол беседалар халас барбаан. Оолдуң аажы-чаңы чоорту өскерлип эгелээн. Спорт школазында хостуг хүреш секциязында барып турар оолдарның бирээзи ол. Инспекцияның учётундан ону үндүрер айтырыг ам тургустунуп турар.

Ырлаарынга, музыкага хандыкшыл Радиктиң частырыглаарын эде көөрүнге инспекторнуң ажылы идиглиг болган. Оон удурткаңы школачыларның ыры-хөгжүм ансамблиниң көргүзүглеринге Маргарита Тыыкыевна бо-ла келир.

Оолдарның кандыг-бир чүүлге сундулуу, сонуургалы сагыш-сеткилди бүзүрелдиң отчугажы-биле шыва аптар. Ынчангаш оларның келир үезин сагыш човаашкынны болдурар, оожургал бербес. Маргарита Тыыкыевна ынчангаш «оол азы уруг чүге оорланы бергенил, хөй-ниитиниң корум-чурумун чүге үрээнил, чүге кичээл үзүп турарыл?» деп айтырыгга харыы тып алырын оралдажыр.

Ол сорулга-биле учётта уругларның бажыңнарынга барып, оларның чуртталга байдалын өөренип көрүп, ада-иези-биле беседалажыр.

Кызылдың башкы училищезинге кады өөренип турган өөрү аңаа ужуражып келгеш, чүге башкылавайн, уруглар-биле ажылдавайн барганын албан айтырар. Училищени дооскаш, Чадаананың № 2 ортумак школазынга беш чыл башкылаан, инспекцияга ажылдаарын сүмелээрге, ол чөпшээрешкен. Үстүнде айтырыгга «Дөмей-ле уруглар-биле ажылдап турар мен» деп, ол харыылаар.

Инспекцияның хөй-нииити дузалакчылары хөй. Учётта турар уругларның, оолдарның школадан хостуг үезин канчаар эрттирип турарын хайгаарап, өг-бүледе байдалын өөренип көөр сорулгалыг рейдилерге инспекторлардан аңгыда, комсомолчу оперативтиг отрядтарның, хоорайның херээженнер чөвүлелиниң кежигүннери, райком ажылдакчылары, хөй-ниитичи кижизидикчилер киржир. Рейд чорудар хүннери база бар.

Районнуң хереглекчилер ниитилелиниң, харылзаа белдириниң, АТБ-ниң, автобазаның, № 463 КМК-ның комсомолчулары хайгааралдарже график ёзугаар үнүп турар.

Чадаана хоорайның албан, организация черлериндев, бүдүрүлгелеринден 14 ашыяктар хөй-ниитичи кижизидикчи. Инспекцияның хайгааралынга уругларны оларга быжыглаар. Оларның аразында комсомолчу ол даалгазын ак сеткилдиг күүседип турарлар бар. Чижээ, № 463 КМК-да хөй-ниитичи кижизидикчилерниң ол талазы-биле арга-дуржулгазы улуг. Люба аажы-чаңы «берге» дээннерниң санынга кирип турган. Кады чорууру төлеп чок чамдык эштериниң багай салдарынга уруг алзып турган. Ол — хөй-ниитиниң кичээнгейи чок артпаан, оон келир үези, салым-чолу инспекцияның ажылдакчыларын дүвүредип турган. Чаңгыс эвес удаа чугаалажып, беседалажып келгеш, № 463 КМК-га ажылдаары-биле ону кирип каан. Бүдүрүлге чериниң комсомол комитеди уругну хайгааралга ап, хөй-ниитичи кижизидикчилерге быжыглаан. Коллективке ол ижигип, ёзулуг эш-өөрүн аңаа тыпкан. Бүдүрүлгениң комсомолчулары ону чаасканзыратпаан. Ажылынга ол ам харын-даа мактадып турар апарган.

Инспекцияның хөй-нииити дузалакчылары шынап-ла хөй. Демниг, харылзаалыг ажыл чедип алдынганы оон илдең. Инспекцияның ажыл планында кирген темалар ёзугаар совет хоойлу-дүрүмге хамаарышкан лекция, беседалар коллективтерге, школаларга номчуттунуп турар. Маргарита Тыыкыевна ол дугайын чугаалап ора, Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң ИХК-зиниң социалистиг өнчү-хөреңгини оорлап, самчыгдаар чорукларга удур демисел чорудар килдистиң инспектору К. С. Куулар, улус судунуң даргазы Н. Ч. Кужугет, райкүүскомнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи Н. Э-К. Ооржак болгаш оон-даа өскелерниң дузазын демдегледи. Олар хоойлу-дүрүмге, эрге-дүрүмге хамаарышкан лекцияларны хөйү-биле номчааннар.

Инспекциязының баазазында тургустунган «Щит и меч» клубтуң кежигүннери хуралынга инспекцияның ажылдакчыларын, башкыларны чалаарлар. Ынчан ёзулуг ажык чугаа болур. Учётта турар уругларны клуб бодунуң хуралынга келдиртип келгеш, чугаалажыр. Башкыларының, үе-чергелериниң мурнунга берген сөзүн канчап хажыдар боор. Сөглээн сөс быжыг болгай...

Маңнаарынга хандыкшылдыгларның клуву хоорайда тургустунган. М. Т. Ховалыг чиик атлетикага сонуургалдыг, хаакка маңнаар. Ынчангаш клубтуң ажылынга киржип, хөй-ниитичи инструкторларын районнуң спорт комитединиң ажылдакчылары аңаа сүмелээн. Хоорайны дөрт кезекке чаргаш, бөлүктер тургускан. Район эмнелгези, школа ол ынчаар девискээрни аңаа быжыглаарын инспектор дилээн. Ол—таварыгга эвес. Ында интернат база бар. Уругларга чоокшулаарының база бир аргазы. Маңнаар күзелдиглерниң данзызы тургустунган, оларның аразында школачылар эвээш эвес. Эртенгиниң чедишак четпээнде чаңгыс кижилег чыгып келгеш, чыскаалы кааптар. Маргарита Тыыкыевнаның удуртулгазы-биле эртенги гимнастика, спортчу шимченгир сонуургаар эгелээр.

Районнуң ИХК-зиниң назы четпээннер ортузунга ажыл чорудар инспекциязында үш инспектор бар. Улуг инспектор, милицияның биче лейтенантызы М. Т. Ховалыгдан аңгыда, участок инспекторлары Т. С. Ондар, Т. К. Монгуш ажылдап турар. Кижи бүрүзү харылзаар участоктуг, ынчангаш инспекцияга оларга белен ужуражыры берге. Кодээ Советтер-биле олар быжыг харылзаалыг, ылаңгыя назы четпээннер херээниң талазы-биле комиссия-биле ажыл чаңгыс.

В. КУУЛАР.

ТАЙБЫҢНЫҢ ХЕРЭЭ ДЭЭШ

Чоокта чаа Москвага болган совет-корей чугаалажыышкыннарны, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. У. Черненконуң болгаш ККП ТК-ның Чиңгине секретары, КУДР-нуң Президентизи Ким Ир Сенниң чугааларын делегейниң хөй-ниитизи болгаш хөй-хөй чурттарның солуннары улуу-биле сонуургап, үнелеп турар.

Эш Ким Ир Сенге баштаткан КУДР-нуң делегациязының ССРЭ-ге чорааны, ийи чурттуң удуртукчуларының ужуражыышкыннары болгаш беседалары—совет болгаш корей улустарның найыралын, кады ажылдажылгазын улам быжыглаарынга улуг ужур-дузалыг деп, корей **«Нодон синмун»** солун бижээн.

К. У. Черненко империалистерге Азия дип—социалистиг чурттарга удур демиселдиң база бир фронтузу боор турарын демдеглээн деп, вьетнам **«Нян зан»** солун бижээн. Совет Эвилели империализмниң Азияда айыылдыг политиказынга удур идепкейлиг демиседжип турар.

Чехословак **«Руде право»** солун АКШ-тың администрациязының болгаш НАТО-нуң чагырыкчы бөлүктериниң тургустукган шериг-стратегтиг дең чорукту үрээринче чүткээн агрессиг политиказын шиитпирлии-биле буруу шапкан деп демдеглээн.

Делиниң **«Индиан экспресс»** солуннуң медеглээни болза: Азия дипте АКШ-тың хөй-хөй шериг баазаларының болгаш тептиглер черлериниң барын, оон ында ядролуг чепсектиң Москва айыткан. База бир индий **«Таймс оф Индиа»** солун корей айтырыын шынныг шиитпирлээринге империализмниң болгаш реакцияның кылып турар шаптыктаашкыннарынга холбаштыр бижээш, АКШ-тың чепсектиг күштериниң бөлүктериниң Кореяның мурнуу талазында күштелгенин, америк шериг күжүн неөргеттинерин калбартканын, ол девискээрде дүшкүүрелдиң айыылдыг одаан тургусканын К. У. Черненконуң айытканын демдеглээн.

Япон солуннар империалистерниң «Вашингтон — Токио — Сеул» дээн ышкаш, милитаристиг эвекти тургузар дээн оралдажыышкыннарының дугайын совет удуртукчунуң айытканынче кичээнгей салып турар. АКШ-тың япон милитаризмни катап тургузар болгаш ажыглаар оралдажыышкыны Азияда байдалды баксырадырын Москва медеглээн деп, **«Токио симбун»** солун бижээн.

Москва АКШ-ты Азияда дүшкүүрлүг байдалды күштелдиргени дээш буруудадып турар деп. Австралияның **«Канберра таймс»** солуну бижээн. Бистиң хүнеривисте империалистер улустарны тоо-бидарадырының тактиказын ажыглаарын үргүлчүлеп, бир чуртту өске чуртче ыдалап турарын совет удуртукчу айыткан.

Шри-Ланка **«Айлэнд»** солун Вашингтон —Токио — Сеул аразының шериг бөлүглежиишкинин тургузар дээр оралдажыышкыннарының айыылдыын Совет Эвилелиниң сагындырып турарын бижээн. Азияны милитаризастаар талазы-биле АКШ-тың политиказы ол диптиң улустарының айыыл чок чоруунга шыңгыы кыжанышкын болуруң Москва айыткан.

Совет удуртукчу Японияны «сугже дүшпес авианосец» болдурарын оралдажып турары дээш Вашингтонну буруудатканы-даа үндезинниг деп, англи **«Гардиан»** солун бижээн. АКШ чогум-на амгы үеде ол «сугже дүшпес авианосецти быжыглаарынче бодунуң күжүн салып турар. База бир өске англи **«Таймс»** солун Азия дипте байдалды орталандырар дизе, совет-кыдат харылзааларны кадыкшыдып, экижидери эргежок чугула деп санап турар.

Француз **«Монд»** солуннуң бижээни болза: ССРЭ-биле КУДР-нуң кады ажылдажылгазын чүгле экономика талазы-биле эвес, харын делегейге хамаарылгалыг ажыл-чорудулгага база калбартыр ужурлууну К. У. Черненко чугаалаан.

(СЭТА).

◆

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

АДР. Массалыг информация чепсектеринге апрель революциязының сорулгааларын пропагандалаар талазы-биле дыка чугула роль оnаажып турар. Чаа демократтыг ниитилелди тургузарынга күш-ажылчы улустуң чедиишкиннериниң дугайында партияның болгаш чазактың доктаал мал шиитпирлериниң дугайында, республиканың экономиктиг күчү-шыдалын көдүрерини афган-совет найыралдың болгаш кады ажылдажылганың ролюнуң база ужур-дузазының дугайында афганнар солуннардан номчуп, таныжып турарлар.

ЧУРУКТА: Джауалжан можунуң чурттакчыларының сөөлгү медээлер-биле таныжып турары.

М. ОЛИМОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

Социализм чурттарында

ПХЕНЬЯН. **КУДР-да Анджунуң хөмүр-даш талазы-биле эң улуг төвүн калбартыр болгаш чаартыр талазы-биле ажыл шалыпкын чоруп турар.**

Амгы үеде Енпунуң болгаш Чханджоннуң шахталарының тудуу дооступ, болбаазын, нарын дериглелерни тургузар чер кырының тудугларын кылып турар. Ажылдың хемчээли ам-даа улуг —чүгле бо чылын үлетпүрнүң болгаш культура-амыдыралдың чүс ажыг тудугларын, 1200 квартиралыг чуртталга бажыңнарын тудар ужурлуг.

ПРАГА. **Ында ядро энергиязының тайбың ёзу-биле ажыглаар талазы-биле совет-чехословак кады ажылдажылга дугайын көргүскен «Атом найыралдың болгаш тайбыңның херээнге бараан боо тур» деп делгелге ажыттынган.**

Чехословакия күш-ажыл хуваалдазынга, атом машиналарын кылырын кооперастаарынга болгаш специализастаарынга идепкейлиг киржип турар. Оон бүдүрүлгелери АЭС-терге чугула херектиг дериг-херекселдерни, оон иштинде атом реакторларының 80 хуузу, ийиги чергениң энергетика дериглелерин шуптузун кылып үндүрүп турар. Ол дээрге Совет Эвилели-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың түңнели болур.

БЕРЛИН. **Карл-Маркс-Штадт хоорайда Ф. Геккерт аттыг комбинаттың станоктары делегейниң 45 чурттарында чедиишкинниг ажылдап турар.**

Бүдүрүлгениң чылдың-на кылып турар 1600 станоктарының хөй кезиин даштыкыже үндүрүп турар. Оон 10 хире хуузун Совет Эвилелинге берип турар. Чоокта чаа Совет Эвилелинче 10 муң дугаарлыг агрегатты чүдүрүп чоруткан.

ГАВАНА. **Чадаң үнүштер болгаш бозураш даштар шыпкан ээн черге чаа тудугну кылырынга белеткел ажылдары социалистиг Кубаның Пунта-де-Сабанилья районунуң девискээринде хайнышкынныг эгелээн.**

Ол девискээр Матансас хоорайның чоогунда турар. Эң-не улуг судноларны хүлээп алыр чаа өртээлдиң тудуу — Кубаның беш чыл планының чугула тудугларының бирээзи. Далай өртээли турар черже орукту тударын дооскан болгаш чуртталга бажыңнарын тудуп, топографтыг болгаш геологтуг шинчилел ажылдарының комплекизин доозуп турар. Бо бүгү ажылдарны кылырынга совет специалистер идепкейлиг киржип келген болгаш киржип-даа турар. Совет өңнүктери-

Далайның улуг өртээлиниң төлевилелин ёзугаар суднолар турар дөрт кезек черни тудары көрдүнген: эң улуг, ортумак, биче танкерлерни болгаш дузалал судноларны чаа өртээл хүлээп алыр аргалыг болур. Нефть шыгжаар черден хоолайларны Гаванада болгаш Сьенфуэгосте нефть болбаазырадып кылыр заводтарга чедир тудары төлевилелде көрдүнген. Өртээлди дараазында беш чылда ажыглалга кирер.

СОФИЯ. **Болгария бодунуң даштыкы садыг харылзааларының 80 хуузун Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттар-биле боттандырып турар.**

Социалистиг чурттар-биле Болгарияның даштыкы садыының хөгжүлдезинде дериг-херекселдер, машиналар улуг черни ээлеп турар. Оларны бот-боттарынга садыглажыры 1985 чылда 1980 чылдың деңнелинден 57,3 хуу бедик болур. Болгарияның болгаш Совет Эвилелиниң аразынга садыглажылга улам калбарган.

◆

ШИИТПИРЛИГ ОЙТУР ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Херитидж фаундейшн» дээр кедергей консервативтиг болгаш Рейганның администрациязы-биле сырый холбаалыг шинчилел төвүнүң нацияларның ниитилежилгезинге удур хоп-мегечи чулчуруушкунун КНО-нуң Чиңгине секретары Х. Перес де-Куэльярның албан ужурунда төлээлекчизи шиитпирлиг ойтур шавыышкынны кылган. Ол организация КНО-нуң «ажык-дүжүү чогуп» бадыткап, көргүзер дээш дыка хөй акша-хөреңгини үндүрүп турар, ынчалза-даа салган соруун чедип ап шыдавайн турар деп, Ф. Джулиани медеглээн.

Ф. Джулиани ол «таптүв» Вашингтонда парлаттынган илеткелинге хамаарыштыр ынча дээн. Оон авторлары улустар аразының айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге, Азияның, Африканың, Латин Американың чурттарынга экономиктиг дузаламчы тыпсырынга КНО-нуң канчаар-даа аажок улуг ужур-дузазын көргүсвейн турар. Нацияларның ниитилежилгези «бодунуң ажыл-чорудулгазының кайызынга-даа чүң-даа чедип ап шыдаваан» деп ол «шинчилелде» бадыткап турар.

БИЧИИ ХЕМНЕРНИ КАМГАЛААР

РСФСР-ниң бичии хемнерин боктаадырып хирлендирер, төтчеглеп баксырадыр чоруктардан камгалаарын күштелдирер болгаш оон суг курлавырларын чөп ажыглаар дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга дүүштүр Воронеж, Липецк болгаш Тамбов областарның хөй-ниитизи «Бичии хемнерни камгалаар» деп шимчээшкинни бүгү улустуу болдуруп, массалыы-биле калбартырынче бойдус камгалалының идепкейлиг киржикчилерин кыйгырган. Бо областарның чурттакчылары бичии хемнерниң эриктерин дургаар база оон бассейннеринде алды муң гектар ажыг ыяшты тарып олурткан. Хемнерни кадагалаарын шефке алган комсомолчулар моон эгелекчилери болган. Эрткен чыл бичии хемнерни чаагайжыдарының чылы болган.

Тываның бичии хемнериниң суглары терең болгаш арыг турзун дээш чүү кылдынганыл?

Бистиң республиканың девискээринде 200 километр хире шөйлүп чоруткан чеже-даа чүс хемчигештер бар. Бо хемнер балык-байлаңныг. Бо хемчигештерниң туруп турар черлеринге үнүштерниң хоралакчылары болгаш оон аарыглары-биле демисел чорударда хоранныг бүдүмелдерни, пестицидтерни, а ол ышкаш ДДТ препараттарны, гексахлоранны самолеттан бүлгүртүп чаштыры, ажыглаттынмайн барган хоранныг бүдүмелдерни, оларның артынчыларын болгаш ону шыгжап кадагалаар саваларны аңаа арттырары хоруглуг.

Пестицидтер болгаш минералдыг чемиштидилгелер шыгжаар складтары, машиналарга хоранныг бүдүмелдер кудуп алыр шөлчүгештер тудары, хоранныг бүдүмелдер чаштырар самолеттар ужуп үнер болгаш хондурар черлерни, мал-маган чуур черлерни тудары шуут хоруглуг. Мал ажылының комплекстерин тургузуп, суук өдекти ажыглап, суун ажыдып, хааш турар суггарылга болгаш кургадылга четкилерин тудуп, арга-ыяштың хоруглуг дилиндектеринге ыяш белеткеп болбас.

ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый, балык болгаш суг ажыл-агый министерстволарының айтыышкыннарын ёзугаар суг камгалаар зоназының калбаан частағы үеде үерлээр сугларның хемчээлин көрүп тургаш доктаадыр. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977 чылдың ноябрь 23-теги доктаалы-биле бистиң республиканың балыктыг хөлбектерин дургаар ындыг зонаны тургускан. Улус депутаттарының Кызыл, Улуг-Хем болгаш Тожу район Советтериниң күүскомнары бо чугула документиге үндезилээш шиитпирлерин хүлээп алгылаан.

Бичии хемнерниң суг камгалаар зоналарының болгаш эрик кыдыының дилиндектериниң кызыгаарларын доктаадыр талазы-биле саналдарның төлевилелин «Востоксибгипрозем» институттуң Тывада салбыры чогаадып кылып турар. Чижээ, Элегес хемни болгаш оон адырларын дургаар суг камгалалының зоналарын болгаш эрик кыдыының дилиндектерин тургускан болгаш ол зоналарны чер ажыглаарының картазынга киирген. Суг камгалалының зоназындан ийи нефтебазаны, хөй чуур дөрт оңгарларны болгаш ийи мал кажааларын көжүрерин доктаалда көрген. Оон аңгыда үш муң гектар черге ыяш тарып олуртуру көрдүнген.

Эрик кавызының дилиндектериниң чоогунга чер чарары, мал одарлары, ону аңаа чайлагадыры, хоранныг бүдүмелдерни болгаш чемиштидилгелерни ажыглаары, дыштаныр черлер болгаш майгын «хоорайлар» тударын хораан. Узуну он километр чедир кара суглар болгаш хемчигештерниң суг камгалаар зоназын 15 метр чедир тургузар.

Бичии хемчигештерниң курган кадар болгаш боктаадырып хирлендирер чоруун болдурбас талазы-биле ажыл бистиң республикада кошкак. Республиканың балык камгалаар инспекциязының учедунда суг моөнелдирер 59 дерилге бар. Каңдаашкынныг чылдарда болгаш чайгы айларда Чадаана, Ак-Туруг, Баян-Кол, Ээрбек болгаш өске-даа хемнерниң сугларын суггарылгага бүрүн ажыглап турар. Балык-байлаңның курлавырларын камгалаар дугайында дүрүм ёзугаар алыр болза, ол хемнерниң унарын долузу-биле моондактап болбас.

Каа-Хемниң «Ленинчи орук», Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» совхозтарның мал фермаларындан акан суглар база өске-даа ажыл-агыйларның машина-техниказының туруп турар черлеринден нефть продуктулар хемнерни боктаадырып турар.

Сөөлгү чылдарда боттарының хууда ажыл-агыйын сайзырадыры-биле дыка хөй бүдүрүлгелер болгаш организациялар мал кажааларын тудуп эгелээн. Ол тудугларны чогуур органнар-биле сүмележип-даа албайн, боттарының күжү-биле тудуп ап турар. Чижээ, Кызылдың № 1 орук-септелге-тудуг участогу Кара-Хаактың паром чанында хаван ажаар комплекстиң тудуун эгелей берген. Суг камгалалының хоойлузун кары-биле хажытканы бо херечилеп турар-дыр. Ынчангаш бо объектиниң тударын дүргей соксаткаш, балык камгалаар органнар-биле дугурушкаш, өскээр көжүрери чугула.

Чүгле хөй-нииитиниң, бүгү кижилерниң идепкейлиг киржилгези-биле бичии хемнерни болгаш суг хөлбектерин боктаадырып хирлендирер чоруктан камгалап ап болур бис.

Н. БЕСКРОВНЫХ.
Тываның балык камгалал инспекциязының инспектору.

ЧЭЭРБИ ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Суг-Аксы ортумак школазының столоваязынга барган кижи чугаакыр, чалык херээжен кижиниң ажылынга чайзыраан турарын көрүп болур. Ол — школаның хоочун повары Татьяна Шужуңовна Ондар-дыр. Поварлап 20 чыл чедир ажылдап турар.

Школа коллективи Т. Ш. Ондарны эрткен чылын пенсияже үдээн. Ындыг-даа болза ол ынак ажылы чок олуруп шыдавас болган. Ажылынга артып калган.

Интернатта чурттап, өөренип турар 50 ажыг оолдар, уругларга хүнде үш удаа аъш-чем белеткээр деп чүве ындыг амыр эвес. Ындыг-даа болза хоочун повар уругларга амдан-сүүзүннүг чемни белеткеп турар. Уруглар повар угбазының ак сеткилдиг ажылын «Четтирдивис» деп сөс-биле үнелээрлер.

Столоваяга кире бээрге арыг-силиг аажок, хамык-ла чүве эмге-сескелиг, туруштарында.

Хоочун поварның ажылы мактаалдыг.

Б. ОНДАР.
Сүт-Хөл район.

ЭРЕС-ДИДИМ ДЕМИСЕЛЧИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-та хамааты эргелер дээш эрес-дидим демиселчи Леонарда Пелтиерниң амы-тыны айыылда таварышкан. Ону болгаш шынныг чорукту чедип алырын оралдашкан өске кандыг-даа кем-херек үүлгетпээн муң-муң кижилерни кара-бажынче киир октаан америк эрге-чагыргаларның ужур-дүрүм чок үүлгедиишкиннеринге удурланганының илередири-биле чарлаан айы моон-биле алды неделя үргүлчүлеп турар. Сөөк-язы болгаш политиктиг истеп-сүрүүшкүннерге удур демиселдиң национал эвилелиниң удуртур чериниң кежигүнү Э. Брукс «Пелтиерниң хүннери төнер чыгай берген боор» — деп, СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга хомудап чугаалаан.

Америк индейлерниң боттарының эрге-шөлээзи дээш шимчээшкининиң алдарлыг удуртукчуларының бирээзи 1976 чылдан бээр кара-бажында хилинчектенип чыдар. Ону меге буруудадыышкын ёзугаар назынында хоругдалга шиитке.

ВИА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның Каобанг дээр можузу-биле кызыгаарга кыдат таланың бо чылдың апрель эгезинден май айның ортан үезинге чедир чепсектиг өнчүк-чоңгээлиг халдаашкыннарының дугайында дыңнадыгны ында парлап үндүрген.

Айыттынган үе иштинде кыдат үгер-боолар ол можунуң кызыгаар чанында дыка хөй районнарын 260 ажыг катап боолааның дыңнадыгда айыткан. Кыдат солдаттарның отрядтары вьетнам девискээрже шургуп кирерин чаңгыс эвес удаа оралдашкан.

Совет Тываның 40 чылынга уткуштур

«ТЫВАДА МУЗЫКА ЧАЙЫ»

Республиканың культура болгаш уран чүүл ажылдакчылары, бүгү улус-биле бир дөмей, Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткуур дээш чогаадыкчы көдүрлүүшкүннүг ажылдап турарлар. Тываның композиторлары юбилейге уткуштур аңгы-аңгы жанрлыг музыка чогаалдарын тургузуп, чонунга бараан болуп турарлар.

Совет Тываның 40 чыл оюн таварыштыр Москвага эртер культура хүннеринге концерт көргүзүглерге күүседир чогаалдарже база кичээнгей салдынган. Улусчу чогаадылга фестивалының репертуарларынга ажыглаар музыка чогаалдарын боттывынгыр-даа композиторлар тургузуп келген. Ол ажылды моон соңгаар-даа улам идепкейжидер сорулга салдынган.

Юбилейге уткуштур дараазында музыка чогаалдарын республиканың кол композиторлары бараалгадып турар. РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, Тыва АССР-ниң улустуң артизи А. Б. Чыргал-оол кантатаны бижип доозуп турар. Ону ыраажыларга, хорга болгаш оркестрге күүседир кылдыр таарыштыр бижээн. Ук чогаалды Москвага эртер хүннерниң киржикчилери күүседир.

Тыва АССР-ниң улустуң артизи Р. Д. Кенденбиль республиканың юбилейинге тураскааткан, оркестрге күүседир «Байырлал увертюразын» бижип дооскан. Композиторларның Бүгү-эвилел конкурузунуң лауреады Б. Н. Нухов симфония оркестринге концертти бижип алган. Тываның комсомол шаңналының лауреады Х. К. Дамба байырлалга тураскааткан увертюраны доозуп турар.

Бөгүн республиканың хөгжүм-шии театрынга Тываның композиторларының IV съездизи ажыттынар болгаш «Тывага музыка чайы» деп ээлчеглиг дөрткү фестиваль эгелээр. Фестивальдың аалчылары — Москваның, Ленинградтың, Донда-Ростовтуң сураглыг композиторлары болгаш күүседикчилери.

Фестиваль ажыттынар хүнде Тываның телевидение болгаш радионуң симфония оркестри (уран чүүл удуртукчузу болгаш дирижёру Б. Нухов база Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи В. Тока) А. Чыргал-оолдуң «Бистиң Тыва» деп сюитазын, Р. Кенденбильдиң № 6 симфония сюитазын, Б. Нуховтуң ийиги симфониязын, Х. Дамбаның танцы сюитазын, В. Токаның симфониязын күүседир. Новосибирск консерваториязының башкыларының хылдыг хөгжүм квартеди база ойнаар.

Май 30-де фестивальдың киржикчилери районнарга барып, ажылчы чон-биле ужуражыр. Фестиваль июнь 3-те улуг концерт-биле доостур. Аңаа Мовсесян, Ханок, Казенин, Израйлевич дээш өске-даа «Тывада музыка чайының» аалчылары киржир.

Бистиң корр.

СУУРУВУСТУҢ «ХААЛГАЗЫ»

Кандыг-даа хоорай, суур адаарга аттыг, кирер эжиктиг болур болгай. Бистиң Кызыл-Даг суурда чаа көвүрүг чанында адрести тургузар дугайында шиитпирни чон изиг-биле деткээн. Кызылдың уран чүүл училищезиниң чурулга салбырын 1982 чылда доосукан Ойдуп Орланның чурааны-биле аңайын эмзирип турар өшкү база Кызыл-Даг ус-шеверлерниң чурту дээрзин бадыткап турар өске-даа чараш сиилбилгелерни аңаа кылыр.

Суурнуң ам тудуп кылыр «хаалгазының» бир талазында «Чоруун чогузун!», өске талазында «Кызыл-Даг» деп өңнүг бижимел-биле көргүскен майыкты тускай органнарга бадылаткаш, ам кылып кирипкен. ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүннери, ол чер чурттуг ус-шевер мастерлер Саая Көгел, Владимир Салчак, Сергей Кочаа олар ында киржип, чонунга бараан болур хүндүлүг хүлээлгезин күүседип кирипкеннер.

Б. СААЯ.

Бай-Тайга район.

ДЕМНИГ АЖЫЛДААННАР

Чыраа-Бажы ортумак школазының доозукчу 8—10 класстарының өөреникчилери ыяш олуртулгазынга демниг ажылдааннар. Школада 8 «А», «Б», 10 «А», «Б» класстарның доозукчуларынга олуртур ыяштар алыр кылдыр Дагыр-Шеми девискээрин совхоз баштаар чери чөпшээрээн болгаш ол хүн өөреникчилерге тускай машинаны үндүрүп берген.

Чоокта чаа өөреникчилер школа болгаш стадион девискээринге 200 ажыг өзүмнерни , олуртканнар. Ыяш олуртулгазын башкылар С. Т. Монгуш, Ш. С. Хомушку эки организастааннар.

А. ШАГЖЫ.

ШКОЛА БОЛГАШ АМЫДЫРАЛ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ДАДЫГЫЫШКЫН

Бистиң школада күш-ажыл кижизидилгезиниң айтырыынче кичээнгей улуг. Школага күш-ажыл кижизидилгезиниң системазын тургузары-биле тускай комиссияны тургускан. Ук комиссияда күш-ажыл кичээлдериниң башкылары, биологтар, организатор башкылар, пионер вожатыйлары кирип турар. Коллективтиң ажык партия хуралынга школаның күш-ажыл кижизидилгезиниң планын сайгарып көрген болгаш бадылаан. Ол планда уругларны бот-башкарныр чорукка өөредиринче, школаның ногаанчыдылгазынче улуг кичээнгейни угландырган. Ол ышкаш школага хамаарышкан бүдүрүлге чериинге ажылдаар планны тургускан, «Тыва суг тудуг» тресттиң демир-бетон кылыглар заводунуң дузазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозка өөреникчилерниң чайгы үеде ажылдаар лагерин тургузар шиитпирни хүлээп алган.

Үстүнде хүлээп алдынган шиитпирлер ёзугаар школаның башкылар коллективи кызымаккай ажылдап келген. Ооң түңнелинде бистиң школада күш-ажыл кижизидилгези багай эвес деңнелде чоруп турар. Күш-ажыл кичээлдеринге уругларның сонуургалы өзүп, ол кичээлдерге күзелдиг-биле өөренип турарлар. Күш-ажыл кичээлдеринде улуг, биче класс аайы-биле тускай программа ёзугаар янзы-бүрү солун чүүлдерге башкылар уругларны өөредип турар. Чижээлээрге, даараарынга, быжарынга, аргыырынга — уругларны, оолдарны — чазанырынга, янзы-бүрү модельдер кылырынга дээш оон-даа өске.

Үстүкү класстарның өөреникчилеринден тургустунган бригада ам чедиги чылында СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозка барып ажылдаарлар. Баштайгы чылдарда уруглар Бүрен хемниң эриинде майгыннарлыг лагерьге чурттап, аъш-чемни боттары кылып чип турганнар. Кандыг-даа негелде кылбайн, чүгле ажыл-биле хандырар кылдыр совхоз дирекциязы-биле дугурушкаш, уруглар ажылдап эгелээннер. Чыл бүрү ак сеткилдиг, кызымаккай ажылдап, хөй хемчээлдиг ажылдарны кылып келгениниң түңнелинде, олар совхозтуң дирекциязының, ажылчыннарының хүндүткелин чаалап ап, күзенчиг аалчылар апарганнар. Амгы үеде уруглар чурттаар тускай черлиг, аъш-чем-биле совхоз хандырып турар. Ол ышкаш чылдың-на ажылдадыры-биле өөреникчилерни немей хүлээп ап турар.

Совхозка ажылдап турар үезинде амыдыралга ажыктыг күш-ажылчы дадыгыышкынны ап турарлар. Ажылдап чайлаан ээлчег соонда байырлыг одагга совхозтуң дирекциязы эки ажылдаан өөреникчилерге хүндүлел бижиктерни, өртектиг белектерни тыпсыр. Ол чорук уругларның күш-ажылчы хей-аъдын көдүрүп турар. Ук совхозка чайгы үеде ажылдаар эки чаңчылдың эгелекчилери башкылар Л. П. Добычина, Н. А. Маржалю олар. Уруглар-биле доктаамал кады ажылдап келген, ол ажылынга ынак, аңаа бердинген башкылар база бисте хөй. Оларга Е. А. Логинович, Л. Г. Петракова, М. А. Авдеева хамааржыр. Оларның күш-ажылга чүткүлдүг чоруу өөреникчилерге база үлегерлиг боор турар дээрзи чугаажок. Совхозка чылдың-на доктаамал барып ажылдап турар өөреникчилер база хөй. Ындыгларның саны чыл келген тудум өзүп турары өөрүнчүг.

Бо чайын база ук совхозка барып ажылдаар 50—50 кижиден тургустунган ийи ээлчег белен, чоруур үезин манап турар. Ол уруглардан аңгыда, студент тудуг отрядтары-биле кады ажылдап турар уруглар хөй. Олар ийи чыл улаштыр Волгоград обласка ажылдааннар. Студент тудуг отрядтары-биле ажылдап чайлаан өөреникчилер база сентябрь 1-де тускай отчёдун берип турарлар.

Июнь 1-ден сентябрь 1-ге чедир 4—6 класстарның өөреникчилери ногаанчыдылга ажылынга киржирлер. Оларның сорулгазы: чаңгыс-даа ыяш кадырбас, а немей олуртуп, чечектерни өстүрери.

Школа реформазында күш-ажыл кижизидилгезинче болгаш профугланыышкынче улуг кичээнгейни салып турары башкыларга-даа, өөреникчилерге-даа деткимче. Күш-ажыл кичээлдериниң шагын көвүдедип, бүдүрүкчү күш-ажылды сайзырадыр айтырыг ында көрдүнгени үениң негелдезинге таарыжып турар. Бистиң коллектив ол айтырыгларны база ажык партия хуралынга сайгарып көрген. Берге чүве чүл дээрге күш-ажыл кичээлдеринге ажыглаар материал тывылбазы боор турар. Ол айтырыгны чүгле школа эвес, а СЭКП хооркому болгаш хооркүүском шиитпирлээр ужурлуг.

Школа реформазында илереттинген сорулгаларны күүседип, ону амыдыралга боттандырар дээш бистиң школаның коллективи улам кужениишкинниг ажылдаар.

Л. ДЕМЕНСКАЯ,

Кызылдың № 4 школазының директору.

СОЛУН КЕЖЭЭ

Чыраа-Бажының Культура бажыңынга «Чалбыыш» агитквартираның чурттакчыларының организастааны Совет Тываның 40 чыл оюнга тураскааткан «Тыва улустуң чаңчылдары» деп темалыг кежээ болуп эрткен.

Шагаа байырлалының дугайында көдээ Советтиң депутады коммунист Л. Куулар беседаны кылган.

«Тыва оюннар» деп чураан чуруктарны В. Долаан белеткээн.

Ол кежээге болган тыва оюннарның тиилекчилерин өртектиг белектер-биле шаңнаан.

А. ШАГЖЫ.

Французтар улуг Лениниң ады-биле холбашкан төөгүлүг черлерни ыдыктыг кылдыр көрүп, камгалап турарлар.

Францияның Атлантика эриинде Порника хоорайга Владимир Ильич, Надежда Константиновна болгаш ооң авазы Елизавета Васильевна-биле кады 1910 чылдың июль-август айларында «Роза» дээр виллага дыштанып турган.

ЧУРУКТА: В. И. Лениниң аңаа турган үезинде кухня турган өрээл. Ол бажыңның амгы ээлери — башкы-пенсионерлер Камилл Плезано болгаш ооң кадайы Констанс олар стол артында олурлар.

Ю. ЛОПАТИННИҢ фотозу.

(СЭТА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ

29. ВТОРНИК

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.50 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Горизонт». «Ачам, авам база мен— спортчу өг-бүле». 10.05 — Ю. Щербак—«Надеяться». Фильм-спектакль. 12.00 — Медээлер. 12.05——14.15 — Чапсар. 14.15— Медээлер. 14.35 — «Беш чыл — кижи бүрүзүнүң херээ». Документалдыг фильмнер. 15.15 —«Песни родникового края». 15.45 —ПТУ-га чүге, канчаар өөредип турарыл. 16.15 —«Аас-кежиктиг херээжен дугайында фильм». 16.25 — Буратинонуң делгелгези. 16.35 — «Страницы высокого вдохновения». М. И. Глинканың чогаадыкчы ажылының дугайында фильм-концерт. 18.00 — В. И. Ленин аттыг Төп музейниң 60 чылынга. 18.30 —«В пяти шагах от вечности». Документалдыг фильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Мультфильм. 19.55 —«Чүү? Каяа? Кажан?». Викторина. 21.00 — «Үе». 21.30 — В. Сергеев. Телеспектакль. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—00.35 — Футболга Европа чемпионады. Элээди оолдар. ГДР биле ССРЭ-ниң чыынды командалары ойнаар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 —Эртенги гимнастика. 8.15 — «Чаңгыс бодалдыглар дарый негеттинип турар». Документалдыг фильм: 8.35; 9.45—Бойдус. 2 класс. Чазын колхозка. 8.55 — «Шуптузу дириг». Эртем-нептерелдиг фильм. 9.10; 13.35 —Француз дыл. 10.05 —ПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. Живопись. 10.35 — В.Маяковский. «Эки-дир!». Шүүглел. 11.35 —«Шыдыраа школазы». 12.10 — Школачыларга хлеб дугайында. 12.50 — «Билиг — күш». Эртем-нептерелдиг журнал. 14.10 — Людвиг ван Бетховен. 2-ги дамчыдылга. 15.10 — Медээлер. 15.15—18.00 — Чапсар. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 —Телефильм. 18.40 —«Азия төвү». Программада: «Совет Тываның 40 чылынга уткуштур». Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунда партком секретары О. К. Куулар дамчыдылгага киржир; Өрттен камгалал—бүгү чоннуң херээ; Медээлер. 19.05—Киножурнал. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 —Чарлалдар. 19.30 —«Чоннуң улусчу чогаадылгазы».

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Челээш». Мультфильм. 20.15 — «До шестнадцати и старше». 21.00 — «Үе». 21.30 — «Звуки города». Ирландия. 1-ги сериязы. Уран-чечен чеди сериялыг кинофильмниң баштайгы көргүзүү. 22.20—23.00 — «Часкы согуннар». Ча адарынга чурттар аразының маргылдаазы.

30. СРЕДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 —Эртенги гимнастика. 8.55 — Буратинонуң делгелгези. 9.25 — Бүгү-эвилел болгаш Бүгү-россия конкурстарының лауреады Ш. Амиров. Допшулуурга ойнаар. 9.50 —«Аян-чорукчулар клуву». 10.50 —Медээлер. 10.55—14.15 —Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35— Социалистиг чурттарның документалдыг фильмнери. 15.20— Башкирияның уран чүүл коллективтериниң концерти. 15.55 —«В мире Пушкинской поэзии». 1-ги дамчыдылга. 16.45 —Бистиң корреспондентилеривис чугаалап тур. 17.15 — «Он алды хардан улуг назылыглар». 18.00 —Эртем болгаш амыдырал. 18.30 — Калинин хоорайның «Химволокно» бүдүрүлге каттыжыышкынының Культура бажыңының академиктиг улусчу хорунуң концерти. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Документалдыг фильм. 19.10 — Европа чемпионадында. Футбол тайылбыры. 19.25— Улуг Тиилелгениң 40 чылынга. К. Симоновтуң «Дириглер болгаш өлүглер» деп романын ёзугаар бүдүрген уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 21.00 —«Үе». 21.35 —Уран чүүл мастерлериниң концерти. 22.50 — Неделяның спорту. 23.20—23.40— Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Документалдыг фильмнер. 9.00 — «Вылет задерживается». Уран-чечен фильм. 10.15 — «Номерже 120 одуруг». Документалдыг фильм. 10.35 — «Оттурукчу». 11.05 — «Өг-бүле болгаш школа». Тележурнал. 11.35 — Немец дыл. Өөредилгениң ийиги чылы. 12.05 — «Искатели затонувшего города». Уругларга фильм. 13.15 —«Кижи. Чер. Октаргай». 14.00 — Спортчу дамчыдылга. 14.30 —Медээлер. 14.35 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — «Шыяанамның почтазы». 18.35 — Уругларга фильм. 18.50 —«Делегей байдалының допчулалы». 19.00 —«Азия төвү». Программада: Аъш-чем программазы — бүгү улустуң херээ; Республиканың совхозтарында хову ажылдарының допчулалы. Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министри И. Г. Лавриненконуң чугаазы; Совет Тываның 40 чылынга көскү агитация; «Саян» ансамблиниң юбилейлиг программазы. Ленинградтан репортаж; Медээлер. 19.30 —Телемедээлер. 19.40 — Чарлалдар. 19.45 Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Муха-Цокотуха». 20.15 — Улусчу аялгалар. 20.30 — Тайбың болгаш аныяктар. 21.00—«Үе». 21.35—23.20 —Чеди сериялыг уран-чечен фильм. 2-ги, 3-кү сериялары «Звуки города».

31. ЧЕТВЕРГ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Хөглүг старттар. 9.40—«Дириглер болгаш өлүглер». Уран-чечен фильм. 1-ги серия. 11.15 — Телефильм. 11.40 — Медээлер. 11.45—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 —«Эртемниң болгаш күш-ажылдың эвилели». Документалдыг фильмнер. 15.15 —«Москва комсомолунуң ажыл-херээ». 16.00 — Пушкинниң шүлүктери. 2-ги дамчыдылга. 16.50 — К. Дебюсси. Прелюдиялар. 17.30 —«Шыдыраа школазы». 18.00 — Уруглар камгалалының делегей хүнүнге. «Хүннээрек дээрбек». «Делегейниң улустарының уран чүүлү» деп бөлүктен. 18.30 — «Лень». Мультфильм. 18.45 —Бөгүн делегейде. 19.00 —Миллионнарның ленинчи университеди. Социалистиг экономиканы эргелеп-башкарары. 19.25 — Улуг Тиилелгениң 40 чылынга. «Дириглер болгаш өлүглер» деп кинофильминиң 2-ги сериязы. 21.00 —«Үе». 21.35—Тайбың болгаш аныяктар. 22.10 — Кежээки аялгалар. 23.00 —«Дүжүттүң өртээ чежел?». Эртем-нептерелдиг фильм. 23.15—23.35 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 —Эртенги гимнастика. 8.20 — Документалдыг фильмнер. 9.00 — Опералардан хорлар. 9.30—В. Васильев. Чогаалдарының арыннарындан. 10.20 —Бистиң садывыс. 10.50 —Ажыл-агый школазы. Бригада керээзи. 11.20 — Испан дыл. 11.50 — М. И. Глинка. Төрүттүнгенинден бээр 180 чылынга. 12.35 —«Пятьдесят на пятьдесят». Бижимелдерлиг уран-чечен фильм. 14.00 — Медээлер. 14.05—18.00 — Чапсар. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Мультфильм. 18.25 —«Азия төвү». Программада: «Совет Тываның 40 чылынга уткуштур!». Көдээ ажыл-агыйда бригада керээзи. Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый министерствозунуң ажылдакчызы К. С. Иргиттиң чугаазы; Медээлер. 19.00 — Киножурнал. 19.10 —Совет ырының Тывага байырлалы. 19.45—Медээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Квакша». Мультфильм. 20.20 — Кижи болгаш хоойлу. 20.50—Документалдыг фильм. 21.00 — «Үе». 21.35—23.00 — «Звуки города». Чеди сериялыг уран-чечен фильминиң 4-кү, 5-ки сериялары.

ИЮНЬ

1. ПЯТНИЦА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55—«Хүннээрек дээрбек». 9.25 — «Дириглер болгаш өлүглер». Уран-чечен фильминиң 2-ги сериязы. 10.55 — «Вук». Мультфильм. Венгрия. 1-ги сериязы. 11.35— Кировоград хоорайның «Весна» ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 11.55 — Медээлер. 12.00—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Уруглар камгалалының делегей хүнүнде. Документальдыг фильмнер. 15.20 Волгоградтың музыка училищезиниң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестриниң концерти. 15.40—Орус чугаа. 16.15—Уругларга уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги, 2-ги сериялары. 18.30 —«Тельпосизтиң электеринде». Документалдыг телефильм. 18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 — Бүгү-россияның ийиги улусчу хору. Владимир хоорайның «Русь» ыры-инструментальдыг хореография ансамблиниң концерти. 19.40 — «Ырлаксап тур мен». Уран-чечен фильм. 21.00— «Үе». 21.30 —Оперетта артистериниң концерти. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—00.05 — Концерттиң уланчызы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Эртем-нептерелдиг фильмнер: «Келир үениң заводтары». «Ойкумениниң кызыгларында». 9.00 — УССР-ниң Күрүне шаңналының лауреады чогаалчы И. Коротич-биле школачыларның ужуражылгазы. 9.35—Хөглүг ноталар. 10.35 — «Сакты-дыр сен бе, эш». 11.35 — Англи дыл. Өөредилгениң бирги чылы. 12.05 — «Невозможные дети». Уран-чечен фильм. 13.10 — Ырның болгаш инструментальдыг музыканың концерти. 13.55 — Медээлер. 14.00—18.00 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Киножурнал. 18.10— Көк-Тейниң уран чүүл школазының өөреникчилериниң Уруглар камгалалының хүнүнге тураскааткан концерти. 18.45 — Телемедээлер. 18.55 «Чогаалчы болгаш үе». 19.25 — Чарлалдар. 19.30 «Азия төвү». Программада: Мелиоратор хүнүнге. Тыва АССР-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министри Н. А. Жогольдуң чугаазы; Уруглар камгалалының хүнү. Кызыл хооркүүскомнуң даргазының оралакчызы Н. Л. Верхотурованың чугаазы; Медээлер.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Цирк-биле ужуражылга». 20.15 — Дирижер Ш. Брюк (Франция). Программада: Ц. Франк. Симфония ре-минор. 21.00 — «Үе». 21.30 — «Звуки города». Чеди сериялыг уран-чечен фильмниң 6-гы, 7-ги сериялары. 23.10 — 00.40 — Футболга Европа чемпионады. Элээди оолдар. Чартык финал.

2. СУББОТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». — 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Бир эвес кадык болурун күзезиңзе. 9.05 — Совет ырның концерти. 9.20 — «Спортлотонуң 22 -ги тиражы. 9.30 — Калуганың архитектуразы. 10.00 — Круг чтения. 10.45 — Үнүштер делегейи. 11.30 — «Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. 12.45 — «Товарищ песня». Бүгү-эвилелдиң телеконкурузу. 13.20 — Ону кылып шыдаар силер. 14.05 — Өг-бүле болгаш школа». Тележурнал. 14.35 — Бөгүн делегейде. 14.50 — «Ылаптыг-даа болза, бүзүренчиг эвес». 15.45— Өңнүктеривис арыннары. 16.30 — Политиктиг тайылбырлакчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 17.00 — А. С. Пушкин. «Метель». Телеспектакльдың баштайгы көргүзүү. 18.15 — Документальдыг фильмнер. 19.45 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфониктиг оркестриниң күүселдезинде М. Глинканың симфониктиг миниатюралары. 20.20 — Цирк ареназында. 21.00 — «Үе». 21.30— «Диляфруз Джаббарова таныштырып тур». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. 22.00 — Футбол маргылдаазы. Англия биле ССРЭ-ниң чыынды командалары ойнаар. Англиядан репортаж. 23.45—00.00 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Бир эвес кадык болурун күзезиңзе. 8.35 — Документалдыг телефильмнер: «Я б в рабочие пошёл», «В ритме времени». 9.20—«Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 9.50 —«Путёвка в жизнь». 10.50 — Грузияның телевидение студиязының программазы. 12.10—В. Короленко. «Хем чалгып чыдыр». 12.50 — «Золотая лихорадка». Документалдыг фильм. 13.10 — «Аян-чорукчулар клуву». 14.10 — Н. Д. Шпиллер чугаалап тур. Музыкалыг дамчыдылга. 15.10 — «Сен база дээрни көре бээр сен». Уругларга телефильм. 16.15 Мультфильм: «Чучело-мяучело». «Приключения на плоду». «Как-будто». 16.45 — «Музыкалыг киоск». 17.15 —«Вираж». Спортчу дамчыдылга. 19.00 — «Кадыкшыл». 20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Футбол ойнап билбес өдүрекчигеш». Мультфильм. 20.15— Делегей амыдыралының тайылбыры. 20.30 —Спортчу дамчыдылга. 21.00 —«Үе». 21.30—22.50 —Москва сценазының мастерлери. РСФСР-ниң улустуң артизи Ю. Соломин.

3. ВОСКРЕСЕНЬЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Мелиоратор хүнүнге. Документалдыг фильмнер: «Катап төрүттүнген черлерде». «Бирги чергелиг сагыш салыышкын». «Чаңгыс дамдының үнези». 9.50 —«Оттурукчу». 10.20—«Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!». 11.20 — «Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 11.50 — «Кадыкшыл» 12.35 —«Тудуг болгаш архитектура». Киножурнал. 12.45 —«Көдээниң шагы». 13.45 — «Музыкалыг киоск». 14.15 —«Рим». Документалдыг фильм. 14.50 —Л. Берте (Италия) ырлап тур. 15.00 — Мультфильм. 15.15 — Бөгүн —Мелиоратор хүнү. ССРЭ-ниң Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министри Н. Ф. Васильев дамчыдылгага киржир. 15.45 — Улустуң аялгалары. 16.00 —«Международная панорама». 16.45—«Вук». (Венгрия) Мультфильм. 2-ги сериязы. 17.20 —«Силерниң чагааларыңар ёзугаар». Мелиоратор хүнүнге тураскааткан музыкалыг дамчыдылга. 18.00 —«Аян-чорукчулар клуву». 19.00——Футболга Европа чемпионады. Элээди оолдар. Түңнел оюн. Чапсарда—(19.40) —Бир эвес кадык болурун күзезиңзе. 20.35 —Концерт. 21.00 —«Үе». 21.35—Даштының эстраданың аялгалары. 22.35—22.45 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 —Эртенги гимнастика. 8.20 — «Хөгжүм-ырлыг Красноярск». Красноярскиден дамчыдылга. 9.00 — Орус чугаа. 9.30 — Ниити ырның болгаш симфониктиг музыканың концерти. 10.30 — Документалдыг фильмнер. 11.00 — «Дириг амытаннар делегейи». 12.00 — Шылгараңгай совет күүседикчилер — Ленинчи шаңналдың лауреаттары. Геннадий Рождественскийниң концерттери. 12.50 — Шуптувуска стадион. 13.20 —Бистиң корреспондентилеривис чугаалап тур. 13.50 —«Советская культура» солуннуң шаңналы дээш уран гимнастикага делегей маргылдаазы. 14.20 —«Дирижабльдиң ээп келгени». Документалдыг фильм. 12.35 — Спортчу дамчыдылга. 15.05 — «Ийи капитан». Алды сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы. 16.40 —Күрүнениң Орус музейи. «Октябрьдан төрүттүнген уран чүүл». 17.00 — Футболга Европа чемпионады. Элээди оолдар. 3-кү чер дээш ужуражылга. 18.35 —Мультфильм. 18.50 — Документалдыг фильм. 19.00 — «9-ку студия». Дамчыдылганы политиктиг тайылбырлакчы В. Зорин чорудар. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Палочка-выручалочка». 20.15 — «Кино көрүкчүзүнүң эдеринчизи». 21.00 — «Үе». 21.35 — «Качыгдаанның өчүү». Уран-чечен фильм. ГДР. 23.00—23.35 — «Советская культура» солуннуң шаңналы дээш уран гимнастикага делегей маргылдаазы.

АГААР

Бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, даглыг черлерге дүне өл хар чаар. Соңгу-барыын чүкче угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 18—23, чамдык районнарга 12—17 градус чылыыр.

Кызылга онзагай өскерлиишкин болбас. Хаттың күжү кошкак. Агаар дүне 3—5, хүндүс 18—20 градус чылыыр.

Республиканың автооруктарынга аяс болур, чүвениң көстүрү эки болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАЙ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Приказано взять живым»** 9.30, 11.00, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Единица с обманом»** 10.10, 11.50, **«Принц и нищий»** 13.30, 15.30, **«Владыка судьбы»** 17.30, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Волчья яма»** 14.40, 17.20, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«След росомахи»** 15.00, 18.40, 20.30, **«Внезапный выброс»** 16.50 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Тутси»** 18.00, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ» кинотеатр: **«Роковое путешествие»** 14.30, 17.10, 19.40 шактарда.

Редакцияның адрези:
667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-25-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 1073.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1; ТС—00754